

USTEC·STES

Intersindical Alternativa de Catalunya (IAC)

www.sindicat.net

Franqueig
concertat
02/444

Número 509

**Eina sindical
moviments socials**

**Enfront dels
imperialismes,
sobirania per la
pau**

EDITORIAL

Enfront dels imperialismes, sobirania per la pau

La veritat és que el títol i el tema de fons per a aquesta Eina en ocasió del DENIP 2022 ens el va suggerir l'estrepitosa caiguda de Kabul (Afganistan) en mans dels talibans a finals del passat mes d'agost, tancant un cercle iniciat fa 20 anys amb els atemptats de l'11 de setembre de 2001 a Nova York i a Washington. Aquells atemptats estan relacionats amb les polítiques neocolonials dels EEUU a l'Orient Pròxim i a l'Àsia, són el resultat d'anys d'una determinada sembra, disfressada de venda al major de llibertat i democràcia -hi deu haver poques paraules tan substituïdes com aquestes dues-. I d'aquella sembra, doncs, se'n recollirien aquells fruits que van deixar en shock el món occidental. Es proclama que l'objectiu és l'exportació dels valors de la democràcia arreu, encara que ningú no ho hagi demanat, com és el cas de l'Afganistan, menyspreant la cultura dels altres, i amagant els interessos inconfessables pel control de matèries primeres i de recursos naturals. No són els ideals sinó el petroli, el gas o els minerals estratègics els qui marquen el rumb i les prioritats de les superpotències. I és clar, entre tanta estratègia no hi ha temps ni voluntat d'ocupar-se de les persones que viuen dins les caselles d'aquest gran tauler de joc en què semblen buscar l'escac i mat del rival i no pas cap altra cosa.

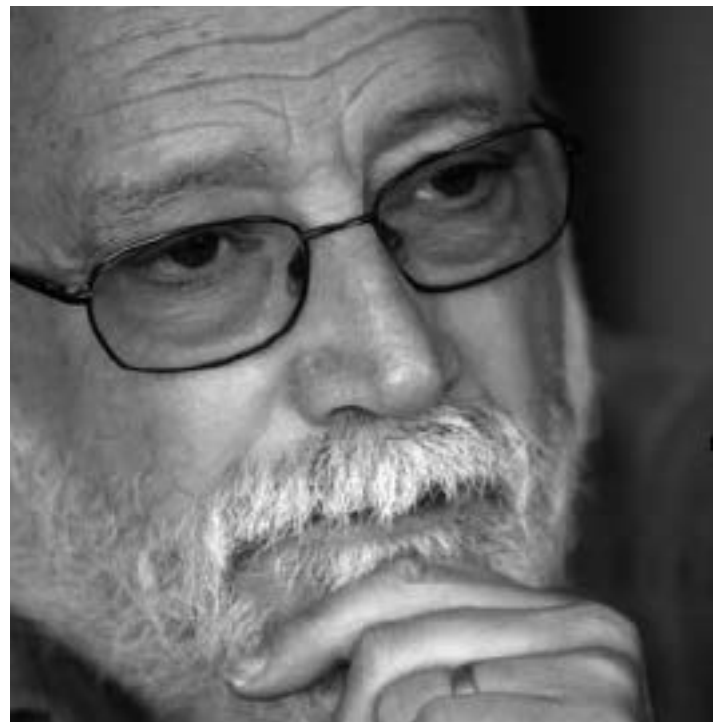
“Les intervencions militars no són la solució. La resolució dels conflictes passa perquè els protagonistes siguin els interlocutors i no pas per tractar-los com a menors d'edat”, diu Estrella Galán, directora de la Comissió Espanyola d'Ajuda als refugiats (CEAR). Quants civils han mort a l'Afganistan i a l'Irak? I al capdavant, per perdre el conflicte més llarg de la seva història, vint anys, que recorda força la derrota sofrida al Vietnam. La democràcia només pot ser la conseqüència d'una evolució educativa, social i econòmica que exigeix un sistema just de participació del conjunt de la societat. Allò que cal és lluitar contra l'autoritarisme, la pobresa i la corrupció que l'ús de la força no fan més que alimentar.

És per tot això que, partint d'aquesta aproximació succinta als fets consumats a finals d'agost a l'Afganistan que culminen un cicle històric de 20 anys, convidem el professorat a reflexionar a l'aula partint d'aquesta realitat incontestable: els imperialismes, qualsevol que sigui la seva orientació ideològica, són

contraris a la construcció d'unes societats en pau que veuen, a més, negada la seva sobirania en tots els ordres de la vida. Molt més properes a la nostra realitat poden resultar les reflexions en forma d'article dels col·laboradors d'aquesta Eina que tanmateix posen damunt la taula qüestions tan de cada dia com la sobirania energètica, l'alimentària, la lingüística o la cultural. Cada realitat escolar, i segons l'etapa educativa, pot fer més o menys adient el treball d'aquests diferents plans d'una quotidianitat molt polièdrica. Com sempre, fem a mans dels i les docents diferents propostes didàctiques segons les edats per poder, tant com es pugui, atansar-se a aquests dos conceptes: imperialismes versus sobirania per un món en pau. Esperem que aquesta EINA us sigui ben útil a partir d'ara mateix. I en qualsevol cas, Bon DENIP 2022!

Secretaria de Moviments Socials d'USTEC·STEs (IAC) <https://movisocials.sindicat.net/>

DEDICATÒRIA A L'ARCADI

El teu mestratge, Arcadi, ens ha de seguir guiant en el treball per la construcció d'un món just i en pau. Et dediquem aquesta EINA, i moltíssimes gràcies per tot i per tant!

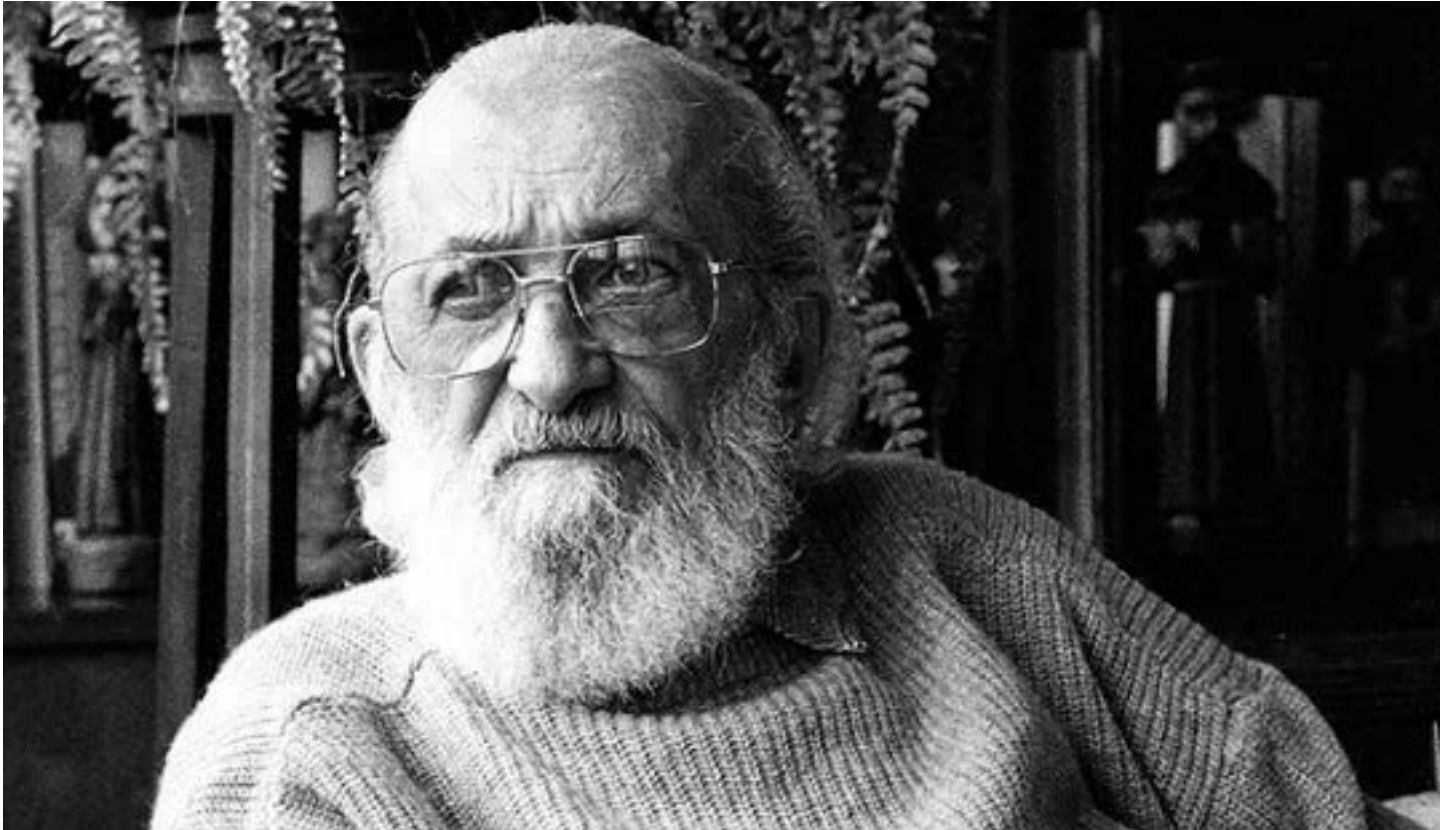
1. SOBIRANIA PEDAGÒGICA

Què podem aprendre de Paulo Freire?

Rosa Cañadell

Professora jubilada. Membre del SIEC (Seminari Ítaca d'Educació Crítica).

Ex-portaveu d'USTEC·STES.

Aquest any se celebra el centenari del naixement de Paulo Freire, un dels pedagogs més importants d'Amèrica Llatina. Va néixer el 1921 a la ciutat de Recife, al Brasil. Fill d'una família de classe mitjana pobre, va conèixer la pobresa i la fam durant la Gran Depressió del 1929, una experiència que el portaria a la seva preocupació pels pobres i que va forjar la seva perspectiva educativa.

Filòsof, pedagog, cristià i marxista, va dedicar la seva vida a l'educació popular, treballant amb els més pobres que no sabien llegir ni escriure. Va propagar el seu mètode d'alfabetització, basat en les "paraules generadores" i l'acció alliberadora de l'educació. De Gramsci va retenir la importància de la lluita cultural, de la ideologia, dels imaginaris i de l'educació com un factor estratègic de primer ordre per a la transformació de les persones i de la societat.

Les "paraules generadores" són les paraules centrals del món cultural de les classes populars, dels més oprimits. Paraules que van generant un vocabu-

lari. Per exemple, de la paraula "vivenda", o la manca de la mateixa, es pot treure "vida", "vitalitat" i moltes expressions de la paraula casa. Aquestes són les paraules generadores, aquelles que són més usals en el vocabulari d'una persona que està sent alfabetitzada, i partir d'aquests mots es va construir l'alfabetització.

Però el més important és la seva concepció de l'alfabetització, que no consisteix a aprendre a llegir i escriure lletres, sinó en un procés de conscienciació. Es tracta de recuperar els sabers dels subjectes alfabetitzats i d'un procés de reflexió i acció que faciliti que els oprimits descobreixin clarament els opressors i es comprometin en la lluita organitzada per la seva alliberació.

Freire va consagrar la seva vida a construir un mètode pedagògic que ajudés a generar les condicions d'emancipació de les persones i que, al mateix temps, ajudés a transformar el món. Partia de la seva crítica als mecanismes de dominació que existeixen a

la societat per perpetuar i consolidar el poder i els privilegis d'una minoria que detenta els recursos econòmics, polítics, culturals, ideològics i educatius. I, a partir d'aquí, va concebre la pedagogia com una pràctica emancipadora vinculada al fet que siguin els propis subjectes els que emprenguin el procés de la seva formació mitjançant la presa de consciència de la seva realitat que, a més a més, és compartida amb altres que es troben en la mateixa situació de subordinació.

Paulo Freire ens va deixar, també per escrit, el seu pensament en diversos llibres. El 1967 va escriure *“La educación como práctica de la libertad”*, el 1970 *“Pedagogía del oprimido”*, el 1992 *“Pedagogía de la esperanza”*, el 1993 *“Cartas a quien pretende enseñar”*, i a l'any 1996 *“Pedagogía de la autonomía”*.

“Pedagogía del oprimido” és un dels més divulgats. En ell explica la seva visió del món i de l'educació. Per en Freire la societat està dividida en grups i classes dominants i l'educació, com a pràctica de la llibertat, postula necessàriament una pedagogia de l'oprimit, que ha de tenir unes condicions de descobrir-se i conquerir-se reflexivament com a subjecte del seu propi destí històric. L'oprimit assumeix una postura que anomena “adherència al opressor”, ja que en estar immersos en una realitat opressora acaben per acceptar-la i autodesvalorar-se. Només és l'alliberament a partir de la praxis, de l'acció i reflexió, quan es comencen a conèixer críticament com a oprimits. Llavors, quan descobreixen l'opressor i es comprometen en la lluita, comencen a creure en ells mateixos.

Però, què podem aprendre nosaltres avui dia de les ensenyances de Paulo Freire? Si bé un dels llegats de Freire es la d'una metodologia per alfabetitzar persones adultes, les seves idees van molt més enllà. I, per tant, jo crec que sí podem aprendre molt de la seva concepció d'una educació alliberadora.

Paulo Freire considera que el fenomen educatiu ha de procurar la formació d'una consciència crítica i transformadora, com a part d'un procés de canvi social, i no com un simple ensinistrament destinat a l'adquisició d'habilitats, destreses i capacitats per insertar-se millor en l'estructura productiva, definida per la civilització del capital.

I aquesta és, per a mi, una de les qüestions principals: fer de l'educació un instrument de conscienciació que porti a la emancipació dels oprimits i a la lluita per un món millor.

Els educadors i les educadores que volem un món millor hem de tenir clar a favor de qui i de què estem educant, i per tant, hem d'identificar quins són els oprimits/des del nostre temps i renovar un compromís amb ells i elles i amb la seva emancipació.

I també hem de fer front als “cants de sirena” d'algunes propostes educatives que, utilitzant un llenguatge similar al de Paulo Freire, tenen uns objectius totalment contraposats. Em refereixo en concret a algunes propostes metodològiques que ens parlen de “l'educació centrada de l'alumne” o que “l'educació no ha de ser un procés de transferència de sabers” o que “l'alumnat ha de construir el seu propi coneixement”, propostes que venen de fundacions privades, de caixes, bancs i multinacionals, i per això està clar que el que busquen no és precisament la “emancipació dels més oprimits”, sinó tot el contrari.

Es veritat que aquest discurs i aquests objectius són difícils d'exercir dins la nostra educació oficial que el que pretén és, justament, ensinistrar l'alumnat i sobretot, l'alumnat dels sectors més desfavorits, que aprenguin a acceptar el paper de subalterns que els ha tocat en la societat i no tinguin mitjans ni materials ni intel·lectuals per sortir-ne. Però en l'educació pública hi caben totes les ideologies i, com ja sabem, l'educació és també un camp de confrontació ideològica, i per tant, el que cal és que cada vegada siguem més els i les ensenyants que pensem, com deia Paulo Freire, que l'objectiu màxim de l'educació és l'emancipació dels oprimits.

Per acabar, com deia Freire:

“No estem esperançats per un deliri, sinó per una necessitat ontològica, i que el que distingeix als éssers humans dels altres éssers és la capacitat de tenir esperança. Però, tenir esperança no és esperar. L'esperança que es confon amb l'espera es transforma en desesperació.

L'esperança és resistir, i per això, RESISTIREM!”

2. SOBIRANIA LINGÜÍSTICA

Podem ser una llengua normal?

Plataforma per la Llengua

Podríem començar fent-nos una simple pregunta: tenim sobirania lingüística els catalanoparlants? Depenent del que entenguem per aquest concepte, la resposta no és tan clara. Si prenem de referència el significat de sobirania, l'enciclopèdia catalana ens diu que és la “qualitat del poder polític d'un estat o d'un organisme que no és sotmès a cap altre poder”. Vist així, doncs, és clar que no en tenim, perquè tenim una llengua sense estat. Però a banda d'aquest fet, i molt més important encara, és innegable que el català està sotmès a un altre poder, a la llengua dominant, el castellà.

Molts sociolingüistes fa temps que ho diuen, i han anomenat aquest fenomen de relació entre llengües de diferents maneres. El més estès és el de subordinació lingüística, que indica una relació desigual entre llengües, en què l'una és la dominant i l'altra, la subordinada. Aquesta darrera té alguns àmbits blocats o no hi té prou consistència per sobreviure-hi. Per exemple, el català té limitacions en alguns llenguatges d'especialitat (com en la justícia) i, per tant, els parlants vacil·len a l'hora de fer servir certs termes —i, és clar, tampoc no gosen fer-lo servir en un jutjat, per no tenir problemes..., causa o conseqüència? Això també passa en l'ús de termes molt senzills i quotidians com ara festucs o escopinyes. Hi ha molts parlants que no diuen espontàniament aquests mots i recorren al castellà. Però és clar, què esperem si quan anem al supermercat la gran majoria de vegades aquest producte no el trobem etiquetat en català? Val a dir que si no els hi trobem també és perquè el govern català que va aprovar el Codi de consum no el fa complir; per què no ens fem respectar?

Una altra de les nomenclatures del fenomen és la d'interposició, que és un concepte que va idear Lluís V. Aracil, sociolingüista valencià. El català té una llengua interposada, el castellà, que funciona de vàlvula per accedir al món exterior. Allò de la llei de l'embut, tot el que vingui de fora ha de passar pel sedàs del castellà. Tres exemples d'això: quanta gent aquí pronuncia “tablet” a la castellana, pronunciant la e tancada en comptes de neutra (com fa l'anglès, que és d'on prové), i evidentment arraconant el terme normalitzat tauleta? Segon: com és que quan

moltes persones s'adrecen a un interlocutor que visiblement és estranger li parlen en castellà directament? Que potser al Paquistán o al Marroc es parla el castellà? Per què pressuposen que venen sabent-lo o que primer han d'aprendre el castellà i, després, si els ve de gust, ja aprendran el català? Tercer: per què quan citem autors russos o de l'època de la Grècia antiga (Plató, per exemple), de vegades els fem parlar castellà? És increïble perquè, o bé ni el saben o bé és que ni existia el castellà!

Un altre terme usat per a aquesta desigualtat és el de la diglòssia, que cal anar molt en compte perquè sovint es fa servir malament. Així en general avui dia no podem parlar, afortunadament, d'una situació de diglòssia en el català respecte del castellà. Durant l'època de Franco sí, per entendre'ns, perquè el català era prohibit: la varietat alta, de prestigi, la vehicular a l'administració..., era el castellà, i el català (la varietat baixa) quedava reclòs a l'àmbit familiar. Sí que es pot dir que en alguns àmbits concrets passa actualment, per exemple en la justícia o el cinema, però no de manera generalitzada. Cal remarcar, tot i així, que la majoria de les llengües del món (al voltant de 6.000) sí que tenen aquesta situació, perquè d'estats n'hi ha 200 en total. Feu números...

Aquesta és la situació del català, aleshores. Ens trobem subjugats a una llengua dominant que afecta en el nostre dia a dia com a parlants: no ens podem expressar plenament en català en tots els contextos quotidians. No tenim plena sobirania. Una solució, doncs, seria combatre els centenars de lleis i disposicions legals espanyoles que existeixen contra el català. I, com hem dit abans, fer complir les lleis aprovades pel govern català i crear-ne de noves. Hi ha marge de millora, per descomptat. Exigim doncs als nostres governants que puguem exercir sobirania en l'àmbit lingüístic.

Així mateix, cal tenir en compte que no tota la responsabilitat recau en els governs. L'actitud individual dels parlants és crucial per fer créixer l'ús d'una llengua. Podríem citar, aleshores, el concepte de sobirania popular, que també apareix a l'article de l'Enciclopèdia, i, com el nom indica, en aquest cas la

sobirania resideix en el poble: els parlants són els qui tenen el control de la seva pròpia llengua. D'aquesta manera, per exercir aquesta sobirania, el que s'ha de fer és parlar-la tothora i fer valdre els drets lingüístics que, per llei, tenim. A banda, amb la nostra actitud individual condicionem el comportament de les persones del voltant, tots som referents lingüístics!

Les dades d'ús de català entre les generacions més joves fa temps que són com més va més dolentes. Hi ha manca de referents culturals, això és clar, falten influenciadors en català, youtubers, videojocs, etc. Però també falten referents quotidians: el professor, el monitor de menjador, l'entrenador de bàsquet... No ens n'oblidem, totes les persones que tenen contacte amb infants i joves en la seva educació també influeixen en el seu comportament lingüístic. Si a la primera de canvi es passen al castellà en certes situacions, l'infant anirà interioritzant que el català no és útil o que ha de renunciar a la seva llengua si l'interlocutor "suposadament" no el parla —habitualment, és clar, però té tot el dret d'aprendre'l també, no els neguem l'oportunitat!

És curiós perquè avui dia, quan es parla de sobirania energètica, per exemple, tothom té clar que,

si volem que ens abaixin el preu de la llum, hem de pensar accions reivindicatives i fer apagades de llum. En canvi, per qüestions de llengua, sembla que molts parlants han renunciat al seu dret de reivindicar el català en un judici, a la consulta d'un metge, en l'etiquetatge d'un producte, al cinema... S'ha normalitzat una situació de desigualtat descomunal, els pocs qui ho reivindiquen són qualificats de radicals o, directament, de maleducats. Sembla mentida al grau d'absurditat al qual hem arribat, és ben bé que no tenim sobirania i que ho hem deixat passar.

Reflexionem-hi, doncs. Mirem-nos tots plegats el melic, analitzem el nostre dia a dia i preguntem-nos si podem fer alguna cosa per la llengua i per la cohesió social del país. Hem de prendre consciència del paper que tenim cadascú en la promoció de la llengua. Si tenim contacte amb infants i joves, tenim una funció crucial i hem de ser un model a seguir en matèria de llengua. Però també no hem d'abaixar la guàrdia en el nostre dia a dia, les nostres accions individuals poden servir per exercir la nostra sobirania lingüística. Visquem cent per cent en català!

3. SOBIRANIA ALIMENTÀRIA.

No hi ha justícia social sense un canvi en el model

Sònia Resina Navarro

Veterinària, docent i membre de Justícia Alimentària-Catalunya.

En els centres educatius, les passades crisis econòmiques i ara l'actual crisi sanitària han deixat en evidència la creixent vulnerabilitat de massa infants i joves que no tenen garantida la seva alimentació. Cal recordar el que pot comportar això en aquestes etapes de la vida: disminució del creixement i del desenvolupament físic, també de les capacitats intel·lectuals i d'aprenentatge, deficiències metabòliques, etcètera, que, si es cronifiquen, difícilment es poden revertir.

Tot i que aquest fet ja és prou rellevant com a generador de desigualtats, també ens hem de preguntar si hi ha prou amb proporcionar àpats diaris i calents. La resposta és que no, ingerir no implica necessàriament alimentar-se. El desitjable és una alimentació adequada, suficient, variada i completa, que eviti altres dolències a mig i llarg termini. I és que **el factor alimentari és el principal factor de risc que està reduint la salut i la qualitat de vida en l'Estat espanyol**. La causa és l'excés de consum de productes ultraprocessats (són el 70% de tot el que consumim), carregats de sal, sucres afegits i greixos no saludables. De manera que no hi

ha prou en fixar-nos només en la quantitat d'ingesta, sinó també en la qualitat alimentària.

Però si anem més enllà, també hauríem d'exigir que els aliments procedeixin d'un sistema alimentari que se centri en les persones, en el que necessiten consumir, i en els interessos dels qui produeixen aquests aliments, no en els de les grans agroindústries que, promogudes pels seu lucre, generen enormes desigualtats entre aquestes i les persones productores, també entre les consumidores. L'actual model de producció, comercialització i consum d'aliments és la principal causa de la fam i la pobresa al món. Sota saber que **el 80% dels més de 1.000 milions de persones que passen gana són productores d'aliments** i cal revertir aquesta situació.

Des d'aquestes ratlles doncs, reivindicuem el dret a una alimentació digna per a totes les persones, de qualsevol edat, sexe, país d'origen i condició socio-econòmica, entenent-la com a saludable, fàcilment accessible i generadora de justícia social i ambiental. No hem d'oblidar que, si volem combatre el canvi

climàtic i els seus efectes sobre els ecosistemes i la població global, la producció d'aliments i tot el sistema alimentari genera un impacte ambiental gens menyspreable.

Alimentar-se és un acte diari que hauríem de fer de forma conscient, malgrat això no és només un tema d'interès individual de les famílies, sinó que **també és una responsabilitat política**. Calen grans canvis estructurals a diferents nivells (productius, de distribució, de consum, publicitaris, d'etiquetatge...), per transformar aquest model agroalimentari que predomina en un altre que promogui i defensi els principis de l'agroecologia. Mentre no arriba aquest moment, l'educació crítica és una eina que, en el futur, pot contribuir a aquest canvi de model. Des de la nostra posició com a docents, són moltes les connexions que podem fer amb els currículums per informar i crear una opinió crítica en l'alumnat, que els ajudi a reconèixer i prendre partit de la importància que té l'acte alimentari en les seves vides i en les de tot el planeta i, per tant, de **com aquest acte individual té repercussions globals**.

En el moment que hàgim d'utilitzar l'estadística, podem posar com a exemple la interpretació dels resultats de l'estudi on vam mesurar l'impacte de l'alimentació en la incidència de malalties en la població.

I de com aquesta problemàtica és més accentuada en aquella població econòmicament més desfavorida, inclús quin és el biaix de gènere existent entre homes i dones. Per exemple, en l'Estat espanyol, les dades indiquen que **al factor alimentari s'hi atribueixen 90.000 morts anuals**, el 40-55% dels problemes cardiovasculars, un 45% de les diabetis i entre el 30% i el 40% d'alguns càncers, com el de còlon i estómac. A més, les persones amb nivells socioeconòmics més alts tendeixen a tenir major esperança de vida (fins a 11 anys de diferència), menys malalties cròniques i més anys viscuts sense incapacitats físiques. També és curiós veure com aquests efectes es poden diferenciar perfectament entre els diversos barris de la ciutat de Barcelona, en funció de les rendes mitjanes, els nivells d'estudis i altres indicadors socioeconòmics.

Des de les ciències socials, en tractar el sector primari de producció, seria interessant debatre, o treballar amb materials que donin resposta a per què han disminuït tant les persones que es dediquen a treballar la terra i a produir aliments. Entre l'alumnat, podem preguntar quantes persones productores d'aliments coneixen. Què respondrien? És clar que la resposta seria molt diferent segons en quin entorn ens ubiquem, però tot i així, cada vegada menys alumnes coneixen de primera mà una persona dedicada a conrear la terra, a pasturar o a la pesca.

Segons les dades oficials, al 2013 tan sols un 1,6% de la població ocupada de Catalunya treballava en el sector agrari. A més, del 1995 al 2016, aquesta ocupació va disminuir un 21,1%. I si anéssim més enllà, les xifres encara s'acceleraven més. Anàlogament passaria si veïem les dades del nombre d'explotacions agràries que han acabat desapareixent. Llavors, si tan important és alimentar-se i al món es consumeixen tants aliments, com s'explica aquesta davallada? Tornem al consum creixent de productes cada vegada més elaborats i processats que es transformen en la indústria, en detriment dels productes frescos que provenen directament de la pagesia (només entre el 2000 i el 2013, el consum d'aquests va augmentar un 43,7% a l'Estat espanyol); el que ha comportat també la creixent distància generada entre la població urbana i la rural; i el fet que aquestes produccions estiguin en mans de grans empreses agroalimentàries que han escanyat econòmicament i, com dèiem, han provocat el tancament de moltes petites explotacions agràries familiars (a Catalunya, entre el 1999 i el 2009 van desaparèixer 12 explotacions per setmana). I si els preguntem quina imatge tenen d'un pagès o una pagesa, quina en recrearien? Fruit de la desruralització i els estigmes socials, estem també enfront d'una pèrdua de la dignificació de la pagesia perquè **ens estem allunyant, novament, de la importància i el valor que té per a la societat la producció**

d'aliments. Per trencar amb aquests estigmes, recordem que les persones dedicades a conrear i produir aliments tenen molts i valuosos coneixements dels ecosistemes, de botànica i les varietats vegetals, de climatologia, d'aprofitament dels aliments i els recursos naturals i un llarg etcètera. Per tant, la desaparició de la pagesia també comportarà la pèrdua de tots aquests coneixements.

Continuem amb dades del sector. A l'any 2017, el 74% de la població ocupada al sector primari tenia entre 25 i 34 anys; el 2016, el 64% dels titulars de les explotacions en tenien més de 55; al mateix any, tan sols el 3% dels ocupats tenien entre 16 i 24 anys i els menors de 35 anys eren els propietaris de només el 3% de les explotacions. És real doncs que s'ha d'apostar per un canvi generacional, però **l'anterior situació fa que viure de la pagesia sigui una opció cada vegada menys viable:** la lluita pels preus dels productes (perquè els marquen les grans empreses agroalimentàries) i l'accés a la terra per conrear o pasturar són la principal dificultat per a les joves i els joves que s'hi han volgut dedicar, també les ajudes agràries mal distribuïdes. Aquesta realitat es reflecteix, per exemple, en les següents xifres: la pagesia rep un 25% del preu final del producte en el cas del peix, el 54% en els productes animals, el 39% en les fruites i el 34% en les hortalisses; la renda agrària, del

2002 al 2014, va disminuir un 34%, a raó del 3,2% anual; fruit de les grans produccions i la concentració de terres cultivables, el 0,7% de les finques més grans controlen el 21% de la terra, mentre que el 92% de les explotacions disposen del 47%; per últim, el 80% de les ajudes agràries de la PAC (Política agrària comunitària) les reben les grans agroindústries i el 20% restant, les petites explotacions.

Si fem activitats per a la coeducació, hem de saber que **el sector agrari tampoc està lliure de les desigualtats de gènere**. Les dones a l'any 2015, representaven el 15% de la població ocupada al sector; només el 5% de les sòcies de les cooperatives agràries estan en els seus espais de presa de decisions; el 53% de les seves explotacions eren les de més petita mida (menys de 5 hectàrees); i al 2009, les dones eren les propietàries de tan sols el 26% de les explotacions, versus el 74% dels homes. Les dones, tradicionalment, han estat sempre vinculades al món rural i a la seva activitat productiva, en canvi també en aquest sector han estat invisibilitzades. Aconseguirem trencar amb aquests estereotips de gènere? De moment encara no, car l'alumnat està completament masculinitzat en els estudis universitaris d'Enginyeria Agrònica, Enginyeria Forestal, Enginyeria Tècnica Agrícola; també en les especialitzats de mecanització i construcció rural, en explotacions agropecuàries i

en hortofructicultura i jardineria. En canvi, els estudis de Veterinària, Ciència i Salut Animal i Ciència i Tecnologia dels Aliments estan feminitzats. Així que, també en aquest sector, ens queda camí per recórrer.

Sense marxar de les ciències socials i **tractant els motius dels moviments migratoris, hem d'explicar que l'actual model agroalimentari és una de les seves causes**. La producció deslocalitzada i a gran escala dels aliments que consumim al primer món prové de països com el Marroc, de l'Àfrica subsahariana, de Llatinoamèrica... En aquests indrets, aprofitant-se d'interessos geopolítics, de nou les grans agroindústries estan privatitzant quantitats enormes de les terres més fèrtils per als seus negocis. Conseqüentment, la població és expulsada, els manca terreny on conrear i cada vegada arriben menys aliments als mercats locals. A partir d'aquí s'accentua la pobresa i la necessitat de migrar. Un exemple seria l'expropiació de terres a la R.D. del Congo per a la producció d'oli de palma (com en molts altres països) o, si canviem la terra pel mar, el lamentable cas de l'Acord de Col·laboració de pesca sostenible entre la Unió europea i el Senegal. Aquest acord, recentment renovat per a 5 anys més, mentre que per al Parlament europeu suposa una "oportunitat de pesca", per a flotes espanyoles, portugueses i franceses, per als pescadors senegalesos i les seves famílies suposa la pobresa més

extrema, ja que la pesca és el seu únic mitjà de supervivència. El detall de l'Acord estableix el pagament d'un total de 1,7 milions d'euros a canvi d'una quota pesquera de 10.000 Tn/any de tonyina i 1.750 Tn/any de lluç, però 900.000 euros dels quals es destinaran a augmentar la vigilància pesquera per combatre la "pesca il·legal", referint-se als "pirates", que no són altres que els pescadors autòctons d'aquelles aigües. Tractant-se de la Unió Europea, aquesta quantitat de diners és irrisòria per a la gran desestabilització social que comporta; és insultant que utilitzin termes com "col·laboració" o "oportunitat" per tal de defensar l'Acord; si existeix pesca "il·legal" és perquè l'ha creat la pròpia UE; i a més, és vergonyós que després no assumeixi la seva responsabilitat acollint dignament les persones immigrades d'aquest país, quan la causa ha sigut justament aquest acord signat.

Com a docents de ciències biològiques i en matèria de nutrició, podem fer la pràctica de comparar les taules nutricionals dels productes frescos amb les dels processats. Altrament, fer una recerca de quins són els valors diaris d'ingesta recomanats per l'OMS i extreure fàcilment conclusions sobre els nostres hàbits alimentaris. Un clar exemple és el de la quantitat de sucre que contenen molts d'aquests productes, també de forma invisible (la consumida indirectament a través dels aliments processats). Avui dia, es consumeixen aproximadament 165 tones de sucre a l'any, és a dir, una mitjana de 23 Kg per càpita. Mentre que l'OMS recomana una ingesta de 25g diaris (l'equivalent a 2 sobres), una llauna de Coca-Cola suposa el 78% d'aquesta quantitat recomanada; una cullerada de salsa de tomàquet conté 3,5g de sucre; una cullerada de salsa César, 2,5g; un iogurt amb sabor de fruita, o l'Actimel, al voltant de 14g; una ració de cereals (50g), 15g; i podríem seguir així amb tota la cistella de la compra. L'estudi que hem realitzat ens diu que les fonts més importants de sucres afegits a Espanya són els refrescos (23%); els iogurts, llets fermentades i postres làctics (22,3%); pastisseria, brioixeria i galetes (16,9%); suc i nèctars de fruites (11,9%); i les xocolates i els seus derivats (11,4%). De manera que la reducció d'ingesta d'aquests productes és essencial per a reduir el contingut calòric de la dieta, sense comprometre la seva adequació nutricional. Lluny d'això, el sobrepès i l'obesitat causada per aquests mals hàbits de consum són avui dia un problema de salut global, ja que **el 45,5% dels infants d'entre 6 i 10 anys, a Espanya, tenen excés de pes, i això el converteix en el segon país del món amb major obesitat infantil** després dels Estats Units, i també el segon país amb el major risc de contraure les malalties abans citades. Per tant, un altre exercici

interessant seria que a matemàtiques, cada alumna/e calculés la quantitat de sucre invisible que consumeix amb la seva dieta habitual. Per això, malgrat els intents de les indústries per invisibilitzar el sucre de les etiquetes, hem de tenir en compte les diferents formes d'etiquetar-se nutricionalment (dextrosa, fructosa, sacarosa, maltosa, trehalosa... terminologia acabada en -osa; o dextrina, dextrà, maltodextrina... terminologia que conté una "x"), així com a anomenar-lo com a ingredient (sucre... de canya, morè, integral, glass, de raïm, de malta...; cristalls de... canya, florida o fruita; xarops de... fructosa, glucosa, auró).

I és que **les grans empreses sucreres mundials són un lobby directament infiltrat en els òrgans de poder que ordenen les polítiques públiques**. Els beneficis d'aquestes es calculen en 47.000 milions de dòlars a l'any. El sucre també és global, així com les empreses que el controlen. Durant segles, el sucre ha sigut la substància més important del mercat mundial, un comerç dominat per un grup de companyies transnacionals britàniques, franceses, alemanyes i nord americanes, algunes de les quals porten en el sector des de temps de l'esclavitud. Actualment, els 10 primers països productors de sucre representen aproximadament el 75% de la producció mundial. La principal empresa estatal espanyola (Azucarrera Ebro, amb més d'un 80% de la quota de mercat) pertany a ABP/AB Sugar. L'altra sucrera a Espanya (ACOR) està associada a Tereos. Les dues estan en el top 5 del rànquing d'empreses sucreres del món.

Tornant a les ciències biològiques, però ara des de l'ecologia, podem tractar el tema de la carn. Durant l'últim segle, l'increment de la producció càrnia a l'Estat s'ha multiplicat per 20, el major (amb diferència) del sistema agrari estatal. La indústria càrnia és el sector més important dins l'agroalimentari i la carn, un dels principals productes d'exportació, en augment any rere any. La carn més produïda és la porcina, 4 milions de tones, de les quals n'exportem la meitat. Espanya és el tercer productor mundial de porc, després de la Xina i els Estats Units, i és també el tercer en les exportacions mundials. Ambientalment doncs, ens hem preguntat els problemes que comporta dita producció, també a Catalunya? En el 2018, i sense sortir de l'Estat espanyol, els 50 milions de porcs sacrificats es van concentrar en petits territoris com la Plana de Lleida i Osona. La quantitat exagerada de purins produïts porta anys contaminant les nostres terres de cultiu, fonts naturals i capes freàtiques. Malgrat la normativa de no abocar més de 170 Kg de nitrogen per hectàrea i any, la realitat i les anàlisis realitzades ens diuen que aquesta norma

no és suficient en el cas dels purins, ja que degut a la seva condició líquida, no es reté suficientment en el sòl i els cultius no el poden aprofitar com a font de nitrogen (fertilitzant) i acaba escolant-se a les capes més baixes, contaminant els subsòls. Una vegada més, malgrat llargues reivindicacions del territori, **estem davant l'alta permissibilitat dels nostres governs per evitar imposar mesures en contra dels poders econòmics (les indústries càrnies) però a favor de la sostenibilitat.**

Sense sortir de la producció càrnia, fem un incís per denunciar la **vulneració de drets** que estan sofrint els i les treballadores dels escorxadors, amb contractes de falses cooperatives, amb sous a condició del rendiment (cobrant un tant per porc sacrificat), amb jornades laborals maratonianes exercint feines d'alt risc, suportant pressions dels seus responsables i on s'han denunciat casos de falta d'assistència sanitària. Però és que aquest no és un cas aïllat en el sector, malauradament els drets laborals de les persones que treballen als hivernacles (hortícoles o de floricultura), a les finques fructícoles, a la vinya... deixen molt a desitjar. Així doncs, claríssimament, **l'economia que genera el sector agroalimentari intensivista es distribueix de forma desigual.**

Per acabar amb el sector carni, podem concloure que aquest s'enriqueix a base d'abusar de les persones i del medi ambient. A més, si analitzem el seu

alt consum (4 vegades més superior als recomanats) i, per tant, la quantitat de greixos no saludables i la sal que ingerim a través d'aquests productes, no arribaríem a la conclusió que també caldria reduir-lo? Apostem pel consum de carn com a font proteica, però en menor quantitat, i que sigui produïda amb major benestar animal i major sostenibilitat, pels petits ramaders i ramaderes del nostre país i no per les grans empreses. Defensem, per tant, la ramaderia local, extensiva i ecològica que, a més, mitjançant el pasturatge, contribueix també a la tan necessària gestió forestal.

Encara dins l'eix ambiental, aturem-nos a pensar en la despesa energètica de totes les indústries alimentàries, en la de la producció dels embolcalls, en la dels agroquímics, també en la dels productes veterinaris... Els carburants que s'empren per a la maquinària agrícola, per al transport de les mercaderies d'aliments, de les matèries primeres, dels fertilitzants, dels fàrmacs, dels envasos i embolcalls... La contaminació i el desgast dels ecosistemes marins per les tècniques de pesca massiva i, novament, pel transport de mercaderies via marítima... Es calcula que **el 34% dels gasos d'efecte hivernacle provenen d'aquest sector agroalimentari d'escala global.**

Si per contrarestar el canvi climàtic, a més de reduir el consum de productes fòssils, seria convenient reforestar el planeta, aquest sector tampoc hi contri-

bueix. L'alta demanda de producció de carn implica augmentar la producció de matèries primeres per alimentar el bestiar (principalment, de blat de moro i soja). Amb aquesta finalitat, hi hem destinat milions d'hectàrees de terra i litres d'aigua de reg, desforestant grans territoris verds com l'Amazones i provocant grans conflictes pel control de l'aigua. Un cop més, provocant l'expulsió de les persones que vivien de la gestió racional i sostenible d'aquests recursos naturals. Una altra conseqüència de la creixent producció de cereals és la gran utilització de pesticides i herbicides que han contaminat els ecosistemes, amb la conseqüent pèrdua de biodiversitat, i és que **el sector agroalimentari intensivista és la primera causa de pèrdua de biodiversitat al món**. El resultat final doncs, són territoris cada vegada més desforestats, menys fèrtils, més desertitzats i amb menor biodiversitat, una biodiversitat que permetria combatre les plagues (cada vegada majors) d'una forma molt més ecològica, sense tanta dependència dels fitosanitaris químics.

Tot aquest gran model alimentari que hem anat descrivint, se sustenta en l'estratègia de les agroindústries per influir en els nostres hàbits de consum. **Mitjançant la publicitat s'està donant l'efecte que anomenem greenwashing**. Conscients de la creixent preocupació de la població per una alimentació més ecològica, sostenible i amb major benestar animal i per no perdre consumidors/es potencials, destinen molts recursos a donar una imatge verda, preocupada pel medi ambient i els animals de producció, mitjançant quantioses campanyes publicitàries en els mitjans de comunicació i xarxes socials. Però la realitat és que darrere d'aquestes marques hi ha encara un excés d'envasos plàstics, una alta dependència dels combustibles fòssils, produccions i distribucions deslocalitzades, contractes laborals precaris, enganys publicitaris i segells autocertificats que no tenen cap validesa ni control públic. I el que és pitjor, aquestes campanyes publicitàries van dirigides al públic infantil mitjançant reclams i anuncis (el 80% dels anuncis d'aliments en horari infantil són de menjar insà). A més, es valen del buit legal existent del fet que no estigui normativitzat que volen dir i, per tant, en quins casos es poden etiquetar els productes amb les paraules "artesà", "natural" o "tradicional". També d'una normativa d'etiquetatge que els permeti ser més comprensibles, ja que bona part de la població declara que no les entén suficientment bé. Cal, per tant, una sèrie de normatives que regulin aquesta laxitud que només beneficia els grans negocis empresarials i no als petits productors, parlem de

les normatives que regulen la publicitat i l'etiquetatge dels aliments.

Ara comparem aquest model agroalimentari globalitzat amb el de les **produccions locals agroecològiques**. Aquestes són finques petites, amb diversitat de cultius, que utilitzen productes orgànics i/o biològics per combatre les malalties i les plagues dels cultius, clar que amb menor incidència pel millor benestar del bestiar (que per patir menys estrès té un sistema immunitari més enfortit) i el millor equilibri de l'ecosistema (perquè és més ric, perquè no està contaminat). A més, en utilitzar espècies autòctones i varietats locals més adaptades a l'entorn, tenen una menor dependència de l'aigua. Altrament, la rotació i l'associació de cultius, fertilitzen i milloren la biodiversitat del sòl, fent-lo cada vegada més ric. Els productes produïts poden arribar més ràpidament, i sense grans trajectes, a les persones consumidores de forma directa, decidint un preu just, tant per a la productora com per a la consumidora, rebent el 100% del seu preu final. Tanmateix, es poden distribuir mitjançant les botigues i els mercats locals, creant una economia social més justa i connectant el món rural amb l'urbà, contribuint a la ruralització del territori. Els seus productes són culturalment més apropiats, on els processos són més artesanals i no s'hi utilitzen additius, com els conservants o el glutamat. A més a més, el major contacte amb el territori i la gent que l'habita, fa que les relacions laborals també siguin més justes i, si les consumidores aposten per aquest model, fan possible una vida digna al camp. I això és així perquè simplement, com en el cas dels pescadors senegalesos, és el seu mitjà de vida.

Aquest no és un model desconegut per a la majoria de la població, doncs portem anys augmentant també la demanda d'aquests productes agroecològics, on s'han creat molts "mercats de pagès", grups de consum, recentment s'estan creant diversos supermercats cooperatius... També han augmentat molt els operadors ecològics (un 14% anual del 2000 al 2015), sent la producció de vinya ecològica la que ha augmentat més (21,3% de la producció ecològica al 2015). Però tot i així no és suficient, al mateix 2015, **els cultius ecològics ocupaven tan sols el 4,8% del total de les terres de cultiu a Catalunya**.

Però, segurament, hi ha dos grans obstacles que dificulten l'augment del consum i la producció dels productes agroecològics, impeding així un canvi de model més majoritari. El primer és el **preu dels productes**. Efectivament, hem estat víctimes d'una

mercantilització de l'alimentació, en la qual llars amb rendes cada vegada més baixes han hagut de retallar en la despesa alimentària. S'ha provocat un allunyament dels patrons de la dieta mediterrània per acostar-nos a una dieta molt més industrial i processada, que és la que s'adquireix en les grans superfícies de compra d'aliments. I és que tan sols el 3,54% del volum de les vendes d'aliments es realitza en les botigues al detall, mentre que el 65% d'aquest es concentra en el Grup Eroski, Bonpreu i Condis. Més enllà d'aquesta mercantilització, què passaria amb els preu dels productes de producció convencional si carreguessin en els seus costos de producció les despeses econòmiques que generen indirectament sobre el medi ambient, el que anomenem la petjada ecològica? I si hi afegim les despeses de mà d'obra si milloressin els contractes abusius de les seves treballadores? I si les subvencions agràries es destinessin a les produccions agroecològiques, enlloc de les convencionals? Aquesta seria la clau per desequilibrar la balança i que els productes convencionals fossin més cars del que són actualment i els agroecològics estiguessin a l'abast de tothom. Hi ha voluntat política per provocar aquest gir? Sota el nostre parer, el problema és que **els productes convencionals són massa barats per a tot el que generen social i ecolò-**

gicament. En canvi, els dels agroecològics adquirits de forma directa són preus ajustats als seus processos de producció i baixos si quantifiquéssim tots els seus beneficis a tots els nivells.

El segon obstacle és que la població diferenciï **el que és "ecològic" de l'"agroecològic"**. Mentre que el primer tan sols implica que els aliments han estat produïts seguint la normativa de Producció agrària ecològica (PAE), l'agroecològic, a més a més, implica que s'estableixen relacions justes entre les persones (productora i consumidora, empresària i treballadora, productora i botiguera...); que s'ha produït dins la mateixa zona o regió, és a dir, que són locals o de proximitat; que són de temporada; que minimitzen la utilització de combustibles i envasos plàstics; que eviten els intermediaris i, per tant, es distribueixen amb circuits curts de comercialització (de forma directa, mercats o botigues al detall); que els seus productors/es són dinamitzadors/es del territori on produeixen; que es vetlla per les desigualtats de gènere en tot el que implica les seves produccions... És a dir, que no només són ecològics, sinó que també compleixen la resta de requisits de l'agroecologia generant una societat més justa i igualitària, no només ecològica.

Malgrat totes les dificultats, són possibles les xarxes de producció, distribució i consum dels productes alimentaris mitjançant un model transformador. Un bon exemple són els **menjadors escolars agroecològics** que, amb criteris de salut i sostenibilitat, permeten que petits/es productors/es locals puguin existir i que els infants i joves tinguin una dieta saludable, que els fa ser agents actius en aquest canvi de model. Aquests són **un clar exemple de la lluita i defensa de la sobirania alimentària a Catalunya**. Entenem la Sobirania alimentària com les reivindicacions socials i polítiques, que en el Fòrum d'ONG/ODC per a la Sobirania Alimentària de Roma, al juny de 2002, la defineixen com “el dret dels pobles, les comunitats i els països a definir les seves polítiques agrícoles, pastorals, laborals, de pesca, alimentàries i agràries que siguin ecològicament, socialment, econòmicament i culturalment apropiades a les seves circumstàncies úniques”. Això inclou el dret real a l'alimentació i a produir aliments, la qual cosa significa que tots els pobles tenen el dret a tenir aliments i recursos per produir aliments segurs, nutritius i culturalment apropiats, així com la capacitat per mantenir-se a si mateixos i a les seves societats”.

Aquest és un objectiu ambiciós però assolible. Es construeix:

- Canviant les polítiques públiques de governança del nostre sistema agrari i alimentari:

Lluitant per canviar les polítiques públiques que governen el nostre sistema alimentari a escala local, nacional, europea i global, i evidenciant la il·legitimitat del poder corporatiu. Promovent polítiques a favor de sistemes alimentaris basats en el respecte al dret a l'alimentació. Prohibint l'especulació alimentària i l'acapament de recursos com la terra i l'aigua.

- Reclamant el dret a la terra i les llavors i la resta dels béns comuns:

Oposant-nos a la mercantilització i les patents dels béns comuns com són la terra, les llavors, l'aigua, els arbres, els boscos, l'aire i el coneixement. L'accés a aquests béns no ha d'estar determinat pels mercats o pel capital.

- Canviant la manera en què es produeixen i es consumeixen els aliments:

Creant sistemes de producció alimentària que proporcionin aliments segurs i saludables per a tothom i que, alhora, mantinguin la biodiversitat i els recursos naturals. Això requereix models ecològics de producció i pesca i que hi hagi una gran quanti-

tat de camperols i camperoles, persones que conreen horts urbans i pescadors i pescadores artesanals que produeixin aliments locals com a base del sistema alimentari.

- Canviant la forma en què es distribueixen els aliments:

Promovent mercats locals diversificats basats en la solidaritat i en preus justos, i escurçant els canals de distribució, intensificant les relacions entre persones productores i consumidores en xarxes locals que posin fre a l'expansió i el poder de les grans superfícies de distribució.

- Millorant les condicions socials i el treball en el sistema agrari alimentari:

Lluitant contra l'explotació i la degradació de les condicions socials i laborals i pels drets de totes les dones i tots els homes que treballen al camp, així com els d'aquelles persones que treballen en el processament, la distribució i la venda d'aliments.

- Combatent les desigualtats de gènere en el sistema agroalimentari:

Seguint les bases de l'ecofeminisme, que el sistema alimentari no sigui generador de desigualtats entre homes i dones i que elles siguin reconegudes i tinguin els mateixos drets que els homes.

- Apostant per l'educació per al desenvolupament:

Generant coneixement, presa de consciència i un canvi d'actituds que influeixi en el desenvolupament d'un sistema alimentari més just i sostenible i formant una ciutadania més crítica que intervingui com a agents polítics de la societat.

Recordem que tots i totes cada dia mengem i, per tant, amb la forquilla i la nostra cistella de la compra, estem apostant per un o altre model alimentari. Malgrat la coherència al 100% és difícil (són moltes les dificultats que ens planta el sistema), sempre hi ha petits canvis que podem introduir per avançar en el model alimentari que volem i així transformar i crear un nou futur.

Tota aquesta informació més detallada, així com els informes en què es basa aquest article, es poden consultar a <https://justiciaalimentaria.org/>

4. SOBIRANIA ENERGÈTICA I JUSTÍCIA CLIMÀTICA

XXI anys del moviment social Plataforma en Defensa de l'Ebre

Plataforma en Defensa de l'Ebre

La **Plataforma en Defensa de l'Ebre (PDE)** és un moviment social nascut l'any 2000, ara fa 21 anys, a les Terres de l'Ebre en resposta al Pla Hidrològic del riu Ebre presentat pel govern central del PP que aleshores presidia José María Aznar. La principal pretensió d'aquell pla era el gran negoci de les constructores que farien les obres per transvasar 1000 Hm³/any d'aigua del riu Ebre cap al sud de la Península fins a Almeria i cap al nord fins l'àrea metropolitana de Barcelona, seguit del negoci de la venda de l'aigua.

Els antecedents del naixement de la PDE van ser a partir d'un reduït grup de persones que als anys 80 havien protestat quan es va fer el "minitransvasament" al Camp de Tarragona i més tard amb el pla del ministre José Borrell que pretenia interconnectar els rius de totes les conques de la Península Ibèrica. Quan el transvasament a Tarragona, ens van dir que aquest era la solució per acabar amb els problemes d'endarreriment de les Terres de l'Ebre. Amb els diners obtinguts de vendre una mica d'aigua, podríem potenciar la indústria i l'economia local. Totes

les promeses fetes van resultar una falsedat perquè, al cap dels anys, es va poder comprovar que cap al Camp de Tarragona no només marxava l'aigua del riu sense cap compensació al territori, sinó que també hi havia un transvasament encara més important: el de la gent més jove que es veien obligats a marxar on es creaven els llocs de treball. Per tant, les Terres de l'Ebre continuaven sent un lloc amb la renda per càpita més baixa de Catalunya, amb una població cada vegada més envellida, i quedava demostrat que **allà on marxa l'aigua només es crea més pobresa i allà on arriba es crea més riquesa.**

Amb l'experiència que tenien del transvasament al Camp de Tarragona, el 15 de setembre del 2000, en una assemblea pública, aquest grup de gent va explicar quin era el Pla Hidrològic que regularia el riu i que el govern del PP volia aprovar. Quan la gent va sentir que el govern de Madrid, ajudat pel de la Generalitat d'aleshores i algunes personalitats locals, tornaven a plantejar com a solució als problemes de la societat ebrenca la mateixa política d'espoli del riu,

van decidir defensar el territori amb les úniques armes possibles: la ciència, l'experiència prèvia viscuda i la mobilització constant. Van ser uns anys convulsos per als ebrencs, amb mobilització permanent en qualsevol moment quan apareixia per la zona algun polític o personalitat de les que pretenien portar endavant aquell transvasament. I com sempre que es donen situacions així, durant aquells anys no deixaven de visitar-nos polítics per intentar convèncer-nos dels beneficis de la venda de l'aigua.

Aquella mobilització va ser un empoderament ciutadà, puix anàvem en contra del sistema econòmic i polític establert que estaven acostumats a fer i desfer sense oposició aparent. El moviment social de la PDE va fer que els poders establerts se sentiren amenaçats. No estaven acostumats a tindre tot un territori revoltat. Això va fer replantejar-se les estratègies polítiques i perquè no ens sentirem menyspreats respecte a la resta de país i mirar de calmar a la gent, varen crear les delegacions territorials de la Generalitat a les Terres de l'Ebre. Es va demostrar que només cal el gran convenciment de la població en voler canviar una situació per poder-ho aconseguir.

La PDE va crear aliances amb altres grups de la conca de l'Ebre que també eren perjudicats per aquest Pla Hidrològic, com la gent del Pirineu on s'havien de fer més embassaments per emmagatzemar l'aigua a transvasar més tard i la resta de grups de tota la conca del riu. També amb grups ecologistes de Catalunya, Països Catalans i resta de l'estat Espanyol. Es van fer desenes de manifestacions (Barcelona, Saragossa, València, Palma de Mallorca, Madrid, Pamplona...), però la que més va impressionar va ser la primera de Brussel·les, on es van desplaçar milers de persones per demanar que la Unió Europea no donés un euro per subvencionar aquell Pla perquè suposava la mort d'un riu i del seu delta. La Unió Europea estava acostumada que la gent es manifestés per demanar inversions, però es va quedar sorpresa que tanta gent demanés el contrari, que no abonaren un euro per aquest pla del govern espanyol. Després d'una jornada científica al Parlament europeu en la qual els van explicar les raons per les quals no havien de subvencionar aquest Pla Hidrològic perquè suposava un greu problema mediambiental, van retirar la partida destinada al gran transvasament de l'Ebre. I allò que el ministre Cañete havia definit que seria "un paseo militar", va acabar sense cap dotació econòmica europea i sense que fins ara hagi hagut cap gran transvasament del riu.

Una altra conquesta important del moviment social de la PDE va ser l'arrelament del sentit de pertinença entre els habitants de les quatre comarques del Sud de Catalunya. Vam passar de sentir-nos avergonyits de ser d'aquí a sentir-nos orgullosos de pertànyer a les Terres de l'Ebre. Fins i tot va nàixer el nom d'ebrenc/a per designar la gent d'aquestes comarques.

Ja fa anys que l'Organització Mundial de la Salut (OMS) diu que les zones humides del planeta s'han de preservar perquè són els llocs on més biodiversitat existeix si volem viure en una Terra més saludable per a tots els éssers vius, incloent les persones. El delta de l'Ebre és la tercera zona humida més important de la Mediterrània i per això la societat tenim l'obligació de preservar-la. Però a la PDE sabem que defensar el delta és molt més que defensar una zona humida, car també significa aconseguir un país demogràficament més equilibrat, socialment més igualitari i ecològicament més sostenible. Cada territori que perdem físicament o mediambientalment per la mala praxis de l'ésser humà ens obliga a viure més concentrats en altres ciutats i a més perdem tota una cultura (en el sentit més ampli de la paraula) que ja no recuperarem mai més. És per tot això que seguim actius. Som conscients que és molt difícil canviar les dinàmiques capitalistes en les quals estem immersos socialment i que tenen els nostres governs actuals, però qualsevol entrebanc que puguem posar-los ja és important. Qualsevol batalla guanyada per una societat més justa, pensem que és important.

Fins ara no hem aconseguit blindar el riu Ebre per uns quants decennis com vol la PDE des del principi, per això continuem, amb tota la mobilització d'aquells primers anys quan vam aconseguir derogar el gran transvasament de l'Ebre. Igual que nosaltres vam aprendre molt d'aquells anys, els poders també n'han après. La paraula transvasament ha quedat totalment eliminada dels nous plans hidrològics, però encara no es donen per vençuts i continuen actualment plantejant transvasaments per mitjà de canals de regadiu com a excusa.

LO RIU ÉS VIDA!

Terres de l'Ebre, novembre de 2021.

5. SOBIRANIA AFECTIVA SEXUAL

La sobirania afectiva sexual i de gènere com a garant dels nostres drets i eina de transformació social

Cristian Carrer
psicòleg social i coordinador tècnic de l'Observatori Contra l'Homofòbia.

Promoure i garantir la igualtat real i efectiva de les persones lesbianes, gais, trans*, bisexuals i intersexuals (en endavant, LGBTI) i la no discriminació per motius d'orientació sexual, identitat i/o expressió de gènere (en endavant, OSIEG) és un imperatiu que se sustenta sobre la base fonamental dels drets humans. La igualtat i la no discriminació és un principi jurídic universal proclamat en diferents textos internacionals, reconegut a més, com un dret fonamental en el nostre ordenament jurídic.

L'evolució en matèria de drets per a les persones LGBTI ha estat motivada pel canvi de comprensió social respecte a aquesta qüestió, si bé aquest canvi és gradual i desigual. Existeixen diferents marcs normatius que tenen la intenció de regular un seguit d'aspectes en què les estadístiques dels darrers anys demostren la conveniència d'actuar respecte d'aquesta qüestió. Tot i que l'aportació, la recopilació i la sistematització de dades és difícil perquè tot just ara comencen a aparèixer els primers indicadors oficials, les

estadístiques amb les quals comptem donen indicis prou clars que la discriminació per motiu d'orientació sexual, d'identitat de gènere o d'expressió de gènere es continua produint. Falten dades i indicadors, però tot porta a pensar que els casos reals són molt superiors als que ens mostren les estadístiques. Enguany, des de l'Observatori Contra l'Homofòbia, comuniquen que portem 226 incidències discriminatòries en aquest 2021. La xifra més elevada des que realitza aquesta tasca de vigilància i sistematització de dades.

Convé deixar palès que una de les manifestacions més patents de la desigualtat real entre dones i homes que malauradament encara caracteritzen la nostra societat és la detecció de casos d'LGBTI-fòbia a múltiples àmbits de la vida quotidiana. A més a més, aquest fenomen atempta contra un nombre significatiu de drets fonamentals bàsics de la persona: la llibertat, la intimitat i la dignitat, la no discriminació per motius d'OSIEG, la seguretat, la salut i la integritat física i moral.

Sense anar més lluny, al juliol de 2021, van assassinar a cops un jove gai a Galícia i es va produir tot un debat públic de qüestionament posterior sobre si l'homofòbia havia estat la causant del terrible desenllaç. La pregunta que ens fem és, com un territori que té unes normatives legals de garantia de drets àmplia i d'una certa trajectòria, continua presenciant agressions fatals i discriminacions a les persones del col·lectiu LGTBI?

En aquest sentit, ens sembla pertinent, assenyalar l'auge de l'extrema dreta a nivell mundial (*Sidera, 2020*) i recuperar la crítica de Dean Spade a l'estratègia política basada en el reconeixement legal i la igualtat de drets (*Aljama, 2018; Spade, 2015*), i poder pensar i involucrar-nos en polítiques que impliquin una transformació social que vagin més enllà del reconeixement i la inclusió.

La discriminació per motius d'OSIEG, ens encamina a definir el que entenem per LGTBI-fòbia: la presència de situacions discriminatòries sustentades en tot un sistema cultural, social i econòmic que regula la sexualitat i facilita la legitimitat a algunes persones, emprades per l'estructura d'aquest sistema, a exercir pràctiques discriminatòries sobre aquelles que perceben i es diferencien com a incomplidores dels rols de gènere, en sentit ampli, i de les pràctiques sexuals normatives, en sentit estricte, amb la intencionalitat d'eradicar i/o corregir qualsevol heterodòxia sexual al marge del sistema sexe-gènere-desig (mascle/home – femella/dona i heterosexualitat obligatòria); provocant conseqüències en el benestar psicosocial de les persones afectades i que porta a un deteriorament de les relacions interpersonals, dels contextos socials on es dona i que compromet al benestar de tota la ciutadania.

La present revista va dirigida principalment a professionals dels espais educatius. Les escoles i els instituts són una peça fonamental en la socialització d'infectants, adolescents i joves i on es desenvolupa d'una manera intensa la construcció de la identitat (*Berná, Cascone i Platero, 2012*). La societat cada vegada és més plural i aquest fet també s'evidencia en la pluralitat de la diversitat afectiva sexual i de gènere que hi és present en tots els àmbits de la vida, i per tant, també en les nostres aules. Tot i així, és important prendre consciència que en els nostres espais educatius es presenta una problemàtica social a atendre: l'assetjament escolar.

L'assetjament escolar es defineix com “un conjunt de comportaments físics i/o verbals que l'alumnat de

forma hostil i abusant d'un poder real o fictici, dirigeix contra una altra de forma repetida amb intenció de causar dany” (*Olweus, 1998, p.5*). És una forma de maltractament, normalment intencionat, perjudicial i persistent d'un estudiant o grup d'estudiants, cap a un altre/a company/a, generalment en una situació de feblesa, al qual converteix en la seva víctima habitual, sense que mediï provocació i, la qual cosa potser li imprimeix el caràcter més dramàtic, la incapacitat de la víctima/persona afectada per a sortir d'aquesta situació, acreixent la sensació d'indefensió i aïllament (*Cerezo, 2009*).

La conjunció entre l'LGBTI-fòbia definida breument com una actitud o disposició negativa cap a la diversitat afectiva sexual i de gènere i l'assetjament es-

colar, configuren el fenomen social central que trac-tem en l'article: l'assetjament escolar per orientació sexual, identitat i/o expressió de gènere (OSIEG). Podem afirmar que existeix cert consens en comprendre l'assetjament escolar per OSIEG com el rebuig, la discriminació i/o violència des de les institucions, estructures socials i persones individuals cap a persones que no conformen amb les normes del sistema sexe-gènere, és a dir, cap a les persones que s'identifiquen o són percebudes com persones LGTBI.

Cal abordar les diferents manifestacions d'LGBTI-fòbia al centres escolars, ja que constitueixen un problema greu en el sistema educatiu del conjunt dels països europeus (FRA, 2009). Les víctimes acostumen a ser alumnat LGTBI o que s'adeqüen a les normes de gènere, així com els fills i filles de famílies LGTBI. Cal afegir que el professorat LGTBI pot passar per grans dificultats a l'hora de viure obertament la seva orientació sexual o identitat de gènere, la qual cosa també impedeix que pugui ser un referent positiu proper per l'alumnat.

Aquests assetjaments poden tenir com a conseqüència, d'una banda, l'increment de l'absentisme,

la disminució del rendiment escolar, la desmotivació personal i l'abandonament prematur dels estudis, i de l'altra, l'aïllament social, uns nivells inferiors de benestar personal i d'autoestima i un increment del risc autolític (Takács, 2006; FRA, 2009). En els últims anys, a Catalunya s'han implementat dos protocols destacables a mencionar: el protocol de prevenció, detecció i intervenció de l'assetjament escolar enfront les persones LGTBI (2017) o el protocol per a l'atenció i acompanyament de l'alumnat transgènere en els centres educatius (2018) elaborats per la Generalitat de Catalunya.

És per això que una transformació dels valors en pro de l'equitat i l'eradicació de la violència per motius d'OSIEG requereix oferir una visió positiva i lliure de prejudicis de la diversitat afectiva sexual i de gènere en els centres educatius. Amb aquest objectiu, cal proporcionar al professorat i a les famílies eines per a la prevenció, la detecció i la intervenció en situacions de discriminació i assetjament, elements clau perquè en la infància i l'adolescència es pugui viure la orientació sexual i la identitat de gènere amb llibertat i sense por al rebuig (Carrer i Cifuentes, 2019).

Els programes i les accions específiques per tractar l'assetjament escolar per OSIEG són necessàries i poder oferir un suport vital als diferents agents educatius implicats en la situació d'assetjament, però es fa evident la necessitat d'una reestructuració des d'una perspectiva integral i interseccional que pugui oferir una resposta a les comunitats educatives que també impliquin accions que transformin les estructures socials que finalment desencadenen en la legitimitat que encara poden pensar i sentir que tenen algunes persones per exercir una agressió i/o discriminació per orientació sexual, identitat i/o expressió de gènere.

Les accions han d'encaminar-se a implementar un model coeducatiu, que implica promoure la igualtat entre dones i homes, i alhora eliminar qualsevol mena de discriminació per OSIEG. En aquest sentit, és cabdal la intervenció del conjunt de la comunitat educativa (alumnat, professorat, famílies, personal d'atenció i serveis i direcció i administració), ja des de l'etapa infantil, tot promovent el desenvolupament integral dels infants i adolescents, possibilitant la llibertat d'expressar-se sense la mediació d'estereotips de gènere i donant suport a l'alumnat amb comportaments de gènere no normatius. Ara bé, per avançar no ens podem quedar en l'absència de conflicte o discriminació, hem de mirar més enllà, construir un paradigma transformador.

Per avançar en aquesta direcció, en primer lloc s'ha d'introduir la perspectiva de la diversitat afectiva sexual i de gènere al currículum escolar i en els plans d'acció tutorial en la seva totalitat. Tanmateix, a la normativa de convivència del centre s'hauria de fer menció a la diversitat afectiva sexual i de gènere. Com ho podem fer, ens preguntem. El concepte de sobirania ens pot guiar en aquest procés de transformació social en el context educatiu.

A nivell de proposta, assenyalem uns punts prioritaris per a la seva implementació i que s'encaminen a aconseguir un impacte social transformatiu: (1) Transversalització contingut diversitat afectiva sexual i de gènere en el sistema educatiu (infantil – universitats); (2) Millora i supervisió de protocols i accions encaminades a la prevenció, detecció i intervenció de l'assetjament escolar per OSIEG; (3) Superació lògica identitària, es a dir, no esperar que la persona s'identifiqui com a LGBTI per actuar si estem detectant conductes i episodis discriminatòris per OSIEG; (3) Promoció dels valors de la coeducació i la diversitat afectiva sexual i de gènere en els documents de pla d'acció tutorial i normativa de

convivència; (4) Formació esglaonada i continuada a tots els agents de la comunitat educativa i (5) Impuls de recerca de temàtiques LGBTI a les universitats.

La diversitat afectiva sexual i de gènere no només hauria d'interpel·lar a aquelles persones que estem marcades per la dissidència sexual, ens ha d'interpel·lar a totes, com a societat. Establint polítiques públiques LGTBI no només es beneficien les persones que s'identifiquen com a lesbianes, gais, bisexuals, trans, bisexuals o intersexuals sinó que ens beneficiem com a societat, a favor de la convivència democràtica, més igualitària i fraterna defugint de paradigmes de la tolerància liberal.

Els espais són sobirans si participem de la seva construcció, si participem d'aquesta transformació, si fem política tenint en compte la comunitat educativa, si preguntem a les persones que s'allunyen de la normativitat sexual sobre les seves demandes i necessitats i si les persones que tenen capacitat de decisió es comprometen a absorbir-les. La sobirania s'ha d'aplicar en els contextos i àmbits en els quals volem incidir per possibilitar la seva transformació.

La importància del context social i de la subjectivitat de les persones és clau per entendre els processos de transformació social. Ens situem en el que denominem psicopsicologitzar els processos, és a dir, construir estratègies allunyades de la metàfora que situa els sistemes d'opressió a l'interior de les persones per a col·locar-los a la frontera entre l'individu i la societat. Centrem-nos, d'una banda, a denunciar les pràctiques sexistes, classistes, LGTBIfóbiques, racistes i capacitistes en les nostres aules que, encara que poden ser realitzades per individus, únicament són possibles en la mesura que neixen en els sistemes que sustenten i legitimen les desigualtats (FIC, 2018).

Per suposat que hem d'atendre a nivell individual, el focus se centra en les necessitats immediates de la persona assetjada, però adverteix una mirada àmplia a les estructures que generen les desigualtats i opressions. L'assetjament escolar per motius d'OSIEG és una problemàtica social, no podem caure en la psicologització i quedar-nos amb els "èndins".

Per expressar-nos en llibertat, com desitgem i volem, per ser i estar en el món sense risc de patir discriminació, en definitiva, per assolir la sobirania afectiva sexual i de gènere!

6. SOBIRANIA TECNOLÒGICA

Necessitem aprendre i entendre la tecnologia

Francesco Praderio i Víctor Fancelli, del Grup Promotor del Sobtec.cat

Els dispositius cada vegada estan més presents al nostre dia a dia. Això té unes implicacions en el nostre comportament, i unes conseqüències polítiques i socials que molt poques vegades tenim en compte. Sovint entenem la tecnologia com una cosa aliena a nosaltres i, des d'aquí, ens hi relacionem des del consum; però la tecnologia ens traspasa en tot allò que fem i, fins i tot, en la nostra manera de relacionar-nos i de comprendre el món.

Per això, ens cal aprendre i entendre la tecnologia i tenir una nova mirada cap a tots aquests canvis que s'estan produint. En aquest article, posarem el focus sobre alguns temes clau, a partir d'exemples coneguts, que ens serviran per analitzar les implicacions que han tingut.

La tecnologia és coneixement. Perdre sobirania tecnològica és perdre coneixements

El 2010 va marcar un canvi important en la restauració: el servei de lliurament a domicili va deixar de ser un servei que oferien només algunes empre-

ses que s'hi havien especialitzat (com Telepizza) per passar a ser una opció per a qualsevol restaurant, a partir de l'aparició d'un nou actor que feia d'intermediari entre restaurants i clients (com Just Eat o La Nevera Roja). Aquest nou actor s'oferia per gestionar les comandes i el transport i, al mateix temps, prometia captar nous clients a través d'internet. Molts restaurants, en general superats per les noves tecnologies, van apostar-hi, pensant que podrien ser una alternativa a aquelles empreses especialitzades sense, aparentment, haver de fer cap inversió. Però el que els restauradors no van veure és que externalitzar el servei a domicili a aquests intermediaris especialitzats els generava una gran dependència cap aquests mitjancers. Tant és així que, deu anys després, l'intermediari ja controla gran part de les comandes, es queda fins a un 40% de l'import i disposa de la informació necessària per analitzar què vol menjar i quines preferències té la clientela.

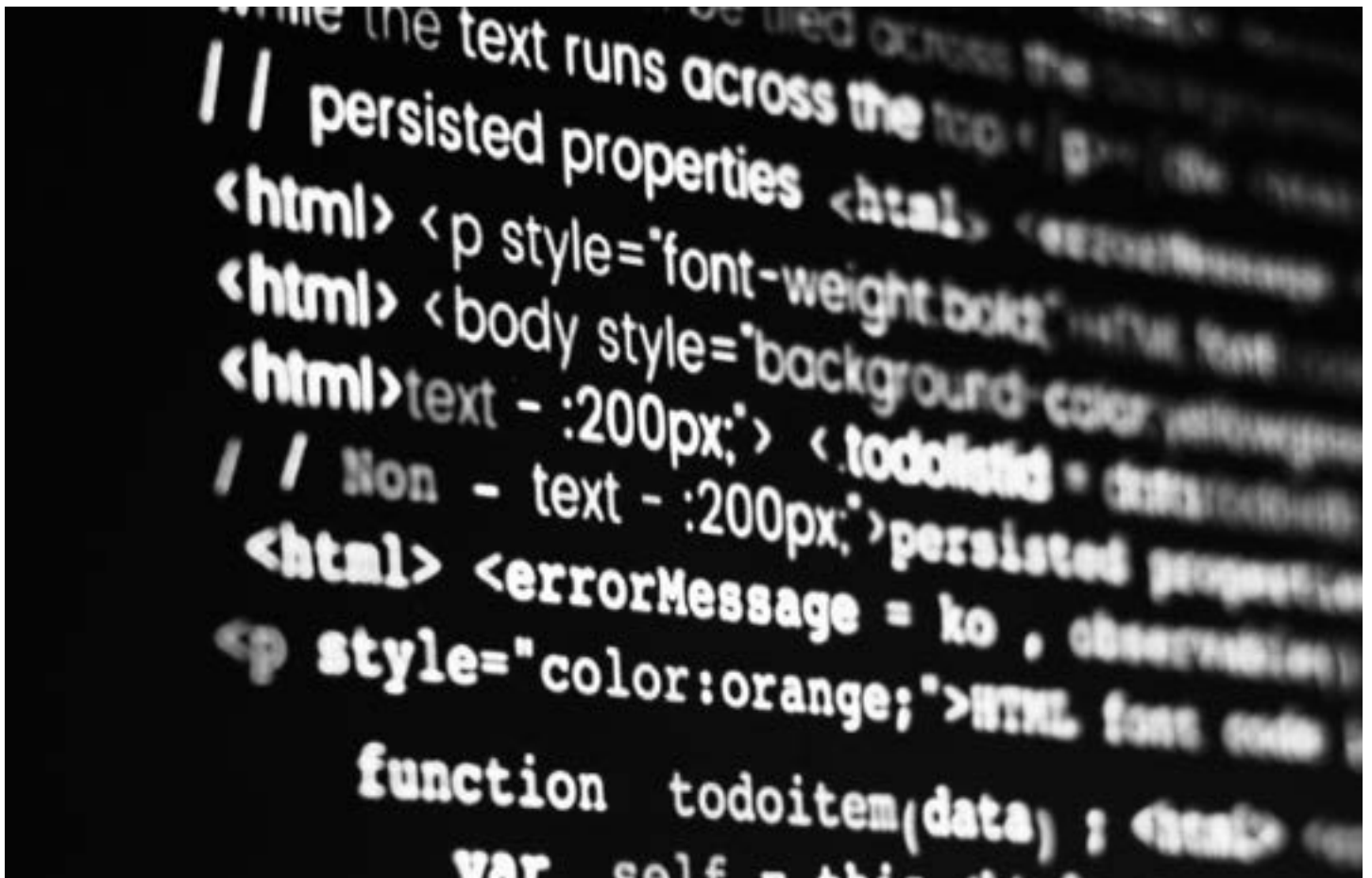
Per entendre aquest canvi ens hem de fixar en el rol de **la tecnologia com a canal de comunicació**. Fins

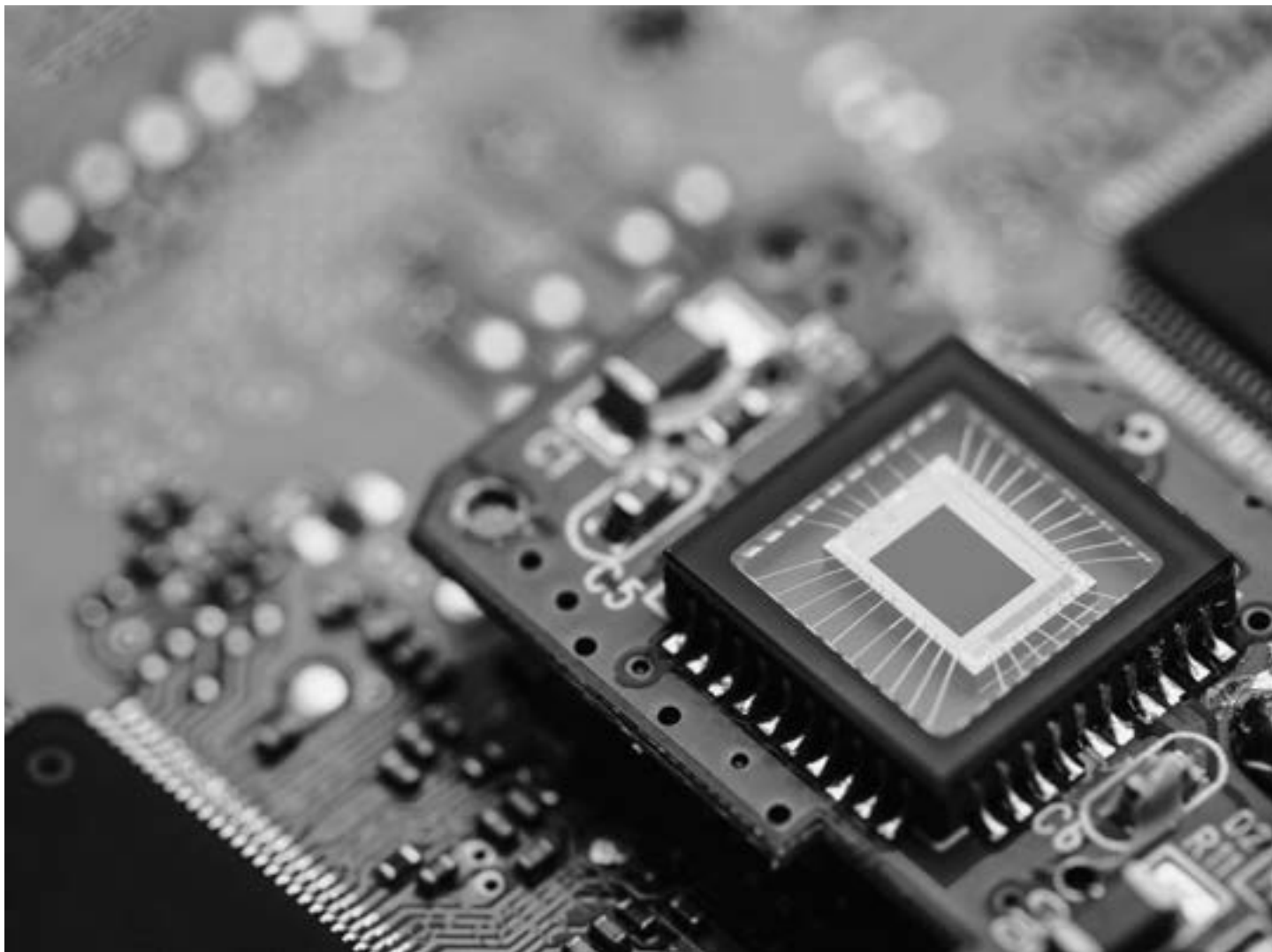
al 2010, el cambrer o cambrera del restaurant clàssic feia d'interfície i gestionava la comunicació amb la clientela, les comandes i el transport de menjar. Amb la introducció de tauletes i telèfons intel·ligents i, sobretot, amb el canvi en l'ús d'aquests dispositius, l'intermediari pot oferir una interfície alternativa al cambrer que fa que: (a) el nombre de taules del restaurant ja no limiti el màxim de comensals que es pot servir, ja que es poden gestionar i donar resposta a moltes comandes simultànies; (b) la nova interfície permet captar nova clientela i encarregar-se de la gestió dels lliuraments dels àpats a domicili; i (c) pot processar les dades que recull, és a dir, que una empresa de repartiment pot saber quins plats estan demanant els clients de tots els restaurants que utilitzen la seva plataforma, podent així obrir una cuina fantasma especialitzada, només, en tots els plats més demanats en aquella zona. El resultat és, doncs, que els restaurants estan perdent capacitat de decisió i d'incidència sobre el seu negoci, que ara jo no és només seu, i que ja no només controlen ells.

L'any 2018 neixen els Mensakas[1] (fruit de la lluita sindical de Riders por Derechos[2]) una cooperativa de repartidors i repartidores que volen dignificar la seva feina i el sector. La tecnologia, en aquest cas, torna a ser una peça clau, ja que l'objectiu dels treballadors passa, necessàriament, per dominar la

tecnologia que permet gestionar les comandes. És a dir, són ells, a través dels seus programes, qui parlen amb els restaurants i qui gestionen les comandes, podent adaptar aquests programes a la seva estratègia de negoci. En aquest cas, es tracta d'una tecnologia complexa, que no està a l'abast d'una sola petita empresa, però que sí que pot estar a l'abast de moltes petites empreses que comparteixen les mateixes necessitats. En aquest sentit, unes 60 empreses de repartiment d'arreu del món s'han organitzat a través de Coopcycle [3], una federació de cooperatives que ofereix un programari de gestió de comandes amb una llicència Coopyleft, que permet, a cada una de les cooperatives, disposar del programa com si fos seu, fins i tot sense ser membre de Coopcycle.

En el cas de la restauració, però també en la resta d'àmbits i sectors, **la tecnologia ha de servir per ajudar-nos a satisfer les nostres necessitats, i contribuir a millorar les nostres condicions de vida. I, per això, és imprescindible que puguem tenir control i capacitat de decisió sobre la tecnologia que utilitzem. Només d'aquesta manera podrem adaptar la tecnologia a les nostres necessitats, i no les nostres necessitats a la tecnologia d'algú altre. A més a més, si compartim la tecnologia lliurement, facilitem que algú altre, amb les mateixes necessitats, la pugui fer servir, adaptar, i millorar, obrint el camí a**

una col·laboració basada en la resolució de necessitats comunes.

El debat sobre tecnologia hauria de començar a l'escola

Des de fa uns anys, hi ha un debat encès a la comunitat educativa al voltant de l'ús de determinades eines a les escoles i, especialment, sobre l'ús de Google Suite for Education, el paquet d'eines en línia de Google per a les escoles. Aquest debat es fa especialment important en un moment en el qual la tecnologia ocupa una gran centralitat a l'educació, està molt present al currículum escolar, i on l'ús i domini de les tecnologies es vincula a l'èxit personal i social. Però **més tecnologia a les escoles no és garantia de millors escoles. Necessitem poder identificar quines són les necessitats de l'escola, els infants, i les seves famílies, i, a partir d'aquí, valorar quines són les eines que millor poden donar-hi resposta.** I això passa per reflexionar, també, sobre les implicacions i conseqüències que té la tria de cadascuna de les tecnologies que es fan servir. En aquests moments, s'està incentivant la creació d'una identitat digital ad-

ministrada per Google per a cada alumne català, fins i tot als alumnes d'infantil, quan aquests alumnes no en tenen cap necessitat educativa, ni en treuen cap mena de benefici.

Però el problema no és només que Google s'estigui introduint a les aules, sinó que **una mala digitalització, pot fer que les aules deixin de ser de les escoles.** I és que les escoles han de tenir la capacitat de poder dissenyar i gestionar les seves aules, també les virtuals. Un bon exemple és l'experiència de moltes escoles i universitats alemanyes, que estan definint les solucions tecnològiques que utilitzen als seus centres, d'acord amb les seves necessitats. En aquest sentit, han apostat per combinar l'ús de tres eines en línia diferents: Nextcloud (un programa que permet que les persones usuàries comparteixin fitxers), Moodle (un entorn virtual orientat a la gestió de recursos educatius, que permet crear cursos i compartir materials i activitats) i BigBlueButton (un sistema de videoconferència amb presentacions i pissarres).

A diferència d'altres eines, que ofereixen aquests serveis a canvi d'una subscripció de pagament i/o

de la possibilitat d'extreure beneficis a partir de les dades vinculades, aquestes tres eines permeten que **les escoles i les universitats gestionin el seu propi servidor i, per tant, en controlin les dades sense haver-les de cedir a tercers.** Això també implica, però, poder disposar d'uns recursos (un servidor) i tenir-ne cura, alhora que mantenir (i actualitzar) aquesta infraestructura. En el cas d'Alemanya aquesta encara és una assignatura pendent, ja que s'ha delegat aquesta feina al professorat d'informàtica, que s'ha vist del tot sobrepasat. Una altra característica important d'aquestes tres eines és que tenen **licències lliures, és a dir, que qualsevol usuari pot utilitzar-les i modificar-les com vulgui, adaptant-les, si cal, a les seves pròpies necessitats.** Aquest fet ha portat moltes institucions alemanyes a aprofitar aquestes eines, desenvolupant-ne millores adaptades a la seva realitat, i compartint-les amb altres.

Tot i que aquest debat s'ha de tenir a les escoles, **és responsabilitat de les administracions públiques posar el coneixement, els recursos, i les infraestructures necessàries per fer-ho possible.**

Quan la tecnologia defineix el context en les nostres comunicacions, és imprescindible entendre-la.

Des de fa uns anys **la tecnologia ha esdevingut el context de moltes de les nostres interaccions, i això ha generat molts canvis en la nostra manera de relacionar-nos amb els altres.** Tant és així, que UNICEF, en el seu informe sobre "L'impacte de la tecnologia a l'adolescència"[4], proposa incorporar una R a les TIC (les Tecnologies de la Informació la Comunicació), per reconèixer l'enorme impacte que tenen aquestes tecnologies en les nostres relacions.

Això es fa especialment evident en el cas de les xarxes socials, on el context de les interaccions no és natural, com pot ser una conversa de cafè o una trucada, sinó artificial, és a dir, passa en una interfície curosament dissenyada. Algú **ha pensat i pre-establert les condicions a través de les quals s'han de donar aquestes interaccions** (que són unes i no unes altres) i ha dissenyat una interfície per reforçar uns comportaments i evitar-ne uns altres. Si volem saber a quins interessos respon aquest disseny hauríem de tenir present que les empreses que paguen als dissenyadors i dissenyadores obtenen beneficis venent publicitat i que el que persegueixen és que els usuaris estiguin molta estona a la seva xarxa per obtenir-ne més informació i assegurar-se un perfil més precís.

En aquest sentit, un altre dels fenòmens que es produeix amb aquesta selecció personalitzada de contingut, és el de la cambra d'eco, és a dir, espais bombolla en què les nostres creences són amplifiquades i reforçades a partir d'informacions parcials i esbiaixades [5]. En la mesura que les empreses ens volen mantenir vinculades a les seves xarxes (i així augmentar el seu negoci), els continguts personalitzats que ens mostren són continguts còmodes per nosaltres i alineats amb allò que ja coneixem i pensem. **En definitiva, tenen un filtre a la diferència, que fa que tinguem la sensació que tothom pensa com nosaltres, i que ens confronta i dificulta, cada vegada més, interactuar i relacionar-nos amb qui pensa diferent que nosaltres.** I quan es normalitzen les relacions en un context d'aquest tipus, es complica molt poder treballar pel respecte, la cohesió, i la pau.

En definitiva, **la tecnologia mai no és neutra,** sempre es dissenya amb una intenció concreta, i hem de poder-ne ser conscients. Si volem que la tecnologia ens ajudi a satisfer les nostres necessitats, i contribueixi a millorar les nostres condicions de vida, necessitem tenir-ne el control i capacitat de decisió. D'això en diem sobirania tecnològica i al Sobtec intentem trobar-nos cada any per debatre'n i aprendre'n.

Referències

1. <https://www.mensakas.com/>
2. <https://www.ridersxderechos.org/>
3. <https://coopcycle.org>
4. [https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/comunicacion/Informe Impacto de la tecnología en la adolescencia.pdf](https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/comunicacion/Informe%20Impacto%20de%20la%20tecnologia%20en%20la%20adolescencia.pdf)
5. Eli Pariser, The filter bubble: how the new personalized web is changing what we read and how we think, Nova York: Penguin Books, 2014. Sobre la cambra d'eco: [https://ca.wikipedia.org/wiki/Cambrad%27eco\(mitjans\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Cambrad%27eco(mitjans))

7. SOBIRANIA CULTURAL

Cultura cap a la pau

Josep Tort i Bardolet
Historiador i gestor cultural.
De l'Associació d'Amics de la UNESCO de Lleida

Sovint hem pensat, prou satisfets, que tenir una bona formació cultural, un bagatge d'experiències i fins i tot d'experteses en les arts i les humanitats ens salvaria de la barbàrie. Hem cregut sovint que disposar d'una bona base científica i tècnica ens permetria distingir allò que ens fa millors d'allò que ens porta al desastre. Moltes vegades ens hem volgut emmirallar en la vida i obra de grans creadors i intel·lectuals per reforçar la nostra actitud positiva i solidària. Tot plegat, també és cert que ens hem trobat amb grans disgustos i moltes contradiccions que ens han dolgut i que ens interpel·len.

Cal reconèixer l'aportació de les diferents expressions de la cultura als esforços que la humanitat ha fet per perseguir, preservar i mantenir la Pau. Des dels antics relats llegendaris i el teatre del món clàssic fins a les òperes, dels irònics poemes antics a les cançons protesta modernes. Des de sempre i fins ara el com-

promís dels artistes, dels creadors, ha estat en general amb la Pau i una millor justícia. Però hem d'estar vigilants. Perquè ja hem tingut alguna mala sorpresa i, com dèiem, algun disgust. Sabem que en bona part la ciència s'ha subordinat a unes determinades idees de progrés que no porten a un món més just ni més pacífic. El mateix creiem tots de l'educació i resulta que també s'educa per a la guerra i també s'instrueix en uns valors que no són els que ens demana el futur dels nostres descendents.

Ens passa que en el nostre entorn habitual tothom opina sobre la cultura, igual com tothom opina sobre l'ensenyament. Tots tenim algunes nocions, tots hem anat a escola, tots podem fer de tertulians. Però massa vegades repetim models que no han incorporat una reflexió profunda ni una actualització necessària. Mirem alguns exemples.

Exemple 1. La Declaració Universal dels Drets Humans. Malgrat el desig de què tan sols un dia en algun lloc s'haguessin respectat tots, cosa prou difícil, hem de reconèixer que parlem d'un articulat creat just després de la segona Guerra Mundial, aprovat per uns quants Estats l'any 1948, i validat, poc o molt, amb entrebancs, per molts altres països. Suposadament hi estem adherits varies vegades i serien d'obligat compliment. Repassem però el text que cada 10 de desembre recordem. On és la mirada de gènere, on són els drets dels Infants, que van necessitar un redactat a part. Dels 30 articles, el dret a l'Educació és el 26, l'accés a la Cultura, el 27. És clar que primer has de ser persona física, jurídica i política (o semblar-ho). Però d'aquí a que se't pugui garantir un criteri, una capacitat de decisió, un apoderament, una consciència, una identitat personal i col·lectiva, una expressió pròpia i assumida de la cultura, encara hi ha un trajecte llarguíssim i complicat. No hem de renegar dels Drets Humans, només faltaria. Però cal que siguin un mínim irrenunciable, la base, el fonament per continuar construint humanitat.

Exemple 2. La Pandèmia. Com en tants altres temes, ha posat sobre la taula, accentuant-les, una colla de desigualtats. Mentre la Cultura oficial es confonia en una imatge supèrflua, innecessària,

prescindible, amb les grans institucions tancades, les manifestacions multitudinàries ajornades i les obres espectaculars en suspens, han sorgit milers i milers d'iniciatives petites dels creadors, dels artistes, de la solidaritat convertida en música, teatre, literatura, imatge, pensament. Hem recollit milers i milers de suports, ajuts, crosses, bons dissenys, ànims, carícies, petons i abraçades des del món dels qui fan Cultura i els qui se'n alimenten -que fet i fet som tots-. Però a banda d'això tan real, tan generós i majoritàriament tan sincer, hi ha també qui s'ha encarregat, especialment des de posicions de poder, de confondre la cultura amb l'espectacle d'aparador, amb un luxe per a uns pocs privilegiats que ja s'entretindran d'una altra manera, o dient que es tracta d'una despesa innecessària que algun dia ja tornarem a activar, si s'escau.

Dir que la Cultura és sobretot un sinònim de la festa i de l'oci sense gaire control és retallar-li la part transformadora, la part dels aprenentatges cívics i socials que fan comunitat, que reforcen identitats, que generen respecte. La cultura que interessa al poder és el lleure per desconnectar i desconnectar-se. Pot substituir l'experiència vital d'un viatge per una visita virtual, vol aigualir la consciència d'un patrimoni comú en una col·lecció acolorida de postals, vol deixar de banda la solidaritat que commou quan

és compartida, per una emocionant recepta particular a mida del teu algoritme únic i irrepètible. Mesos després, ens trobarem sense saber-ho havent consumit la mateixa pel·lícula, el mateix plat preparat per les multinacionals del sector, que no tanquen mai i només estalvien en sensibilitats que no volen considerar. Amb l'excusa d'una cultura, d'uns serveis audiovisuals, uns gustos i uns plaers que et fan únic i hiperconnectat amb l'espectacle mundial, aconseguiran fer-te sol, solitari, desconnectat dels altres. I aquesta és l'antitesi de la cultura que, per davant de tot, és un fenomen col·lectiu.

Exemple 3. UNESCO. Els qui ens movem en les associacions i clubs UNESCO, coneixem que tot allò que pertany a l'entorn de les agències i entitats de Nacions Unides presenta una pàtina oficialista que ens transmet certa desconfiança, que es barreja amb la percepció dels discursos sovint buits i poc efectius dels poders multinacionals. Hem d'explicar sovint que som una altra entitat qualsevol i que no som part de la institució. Som ONGDs que de tant en tant maldem per participar en xarxes internacionals que ajuden a difondre el missatge de Pau que fonamenta aquesta organització. Com tots els organismes que van sorgir en aquells temps, les conseqüències de la segona Guerra Mundial eren la motivació fonamental, amb el reconeixement del fracàs de la Societat de les Nacions, l'esgarrifança de l'holocaust, la por atòmica després d'Hiroshima i l'amenaça latent de la Guerra Freda. Enmig d'aquest panorama i allò que de bones intencions quedava enmig del negoci de la represa, el lema fundacional diu que si les Guerres neixen en la ment dels homes, hem de construir la Pau en la ment dels homes, i de les dones. I com es construeix la Pau? Segons UNESCO, mitjançant l'Educació, la Cultura, la Ciència i unes bones pràctiques, entre les quals va prenent força, cada vegada més, la Comunicació.

Que ens ha passat en tots aquests anys? Que la majoria de la gent coneix l'aparador de la UNESCO, que és la inscripció d'uns béns culturals o naturals com a Patrimoni de la Humanitat, i tothom vol que es reconegui el seu símbol en aquella llista plena de llocs màgics i privilegiats. Però es va oblidant que si es va decidir fer una llista (ara fa 50 anys a la convenció de París de 1972) no era per competir ni per obtenir un privilegi o una renda per sobre de la dels altres, si no per compartir una meravella que ens hauria de representar a tots com a obra cabdal de la natura o de l'expressió creativa dels humans.

Seguint el fil de les convencions UNESCO hom s'adona que al final el seu mestratge té la validesa d'un gran consens: si tanta gent sàvia d'arreu del món, tantes persones que s'han dedicat a pensar en tot això han decidit fer una recomanació, una convenció o una declaració, defensem-ho en bé de tots i com a eina de construcció de futur. Però després, com a les sessions del Plenari de les Nacions Unides, com en la definició dels Objectius per al Desenvolupament Sostenible -ODS 2030-, els representants dels Estats membres votaran per interessos geoestratègics i molt possiblement sense creure's gaire aquella colla d'articles tan repensats i voluntariosos.

També en els ODS trobem a faltar, com a la llista dels Drets Humans un millor lloc per la Cultura i l'Educació, una cita més explícita. També amb la UNESCO hem pervertit el sentit original de moltes decisions i ens hem quedat amb allò mediàtic i competitiu, quasi violent.

Cap a la Pau. Vistos els exemples, ens hem de rendir i creure que no hi ha res a fer? No. Però segurament cal que renovem els discursos i que cada generació es faci seu un nou discurs, positiu i engrescador sobre el fet cultural. En aquest sentit, i reprenent aquells consensos dels quals parlàvem, el segle XXI ens ha donat una important Convenció, la que reconeix i promou la Diversitat Cultural que, semblantment a la biodiversitat, fa de la cultura un ecosistema on tots som importants i totes les cultures són igualment respectables i necessàries. També en començar el segle i el mil·lenni ha anat prenent força la idea del Dret a la Cultura (per ex. llegiu el document anomenat Carta de Friburg). Un dret fonamental, tan important, necessari i imprescindible com tots perquè si no hi és tots els altres drets perillen. Sense cultura no hi ha democràcia, ho hem comprovat, però amb cultura cal continuar defensant-la. El mateix que la Pau. Cada dia i arreu, i de moltes maneres. La cultura en majúscules i en minúscules, tota, hi ajudarà perquè volem Cultura en Pau, i la Pau és cultura.

Lleida, novembre 2021

8. DONES

Referents femenins per a un horitzó feminista

SOBIRANIA POLÍTICA

Manal Tamimi

És una destacada activista palestina amb una llarga trajectòria en lluita no violenta contra l'ocupació de Palestina per part d'Israel. Viu a Nabi Saleh, un poble d'aproximadament 600 habitants situat a la Palestina ocupada (Cisjordània).

Va estudiar un màster en dret internacional a la Universitat d'Al-Quds. És membre del Comitè de Coordinació de la Lluita Popular, PSCC (Popular Struggle Coordination Committee), una organització que aglutina els Comitès de Resistència Popular de Palestina. Ha viatjat a molts països per denunciar les vulneracions dels drets del poble palestí així com la usurpació de terres i recursos com l'aigua, una realitat viscuda arreu del territori palestí, també al seu poble en el qual, el 2009, els colons israelians, d'un assentament proper van prendre el control d'una de les principals fonts d'aigua de la localitat. Defensa el boicot, les desinversions i les sancions (BDS) a les empreses israelianes com una de les eines importants de resistència i de solidaritat amb Palestina.

SOBIRANIA LINGÜÍSTICA

Eulàlia Lledó i Cunill

(Barcelona, 1952)

És doctora en filologia romànica per la Universitat de Barcelona. Les seves dedicacions principals giren al voltant de la investigació dels biaixos sexistes, androcèntrics i ideològics - com el racisme- de la literatura i de la llengua. Conrea també camps com la literatura d'assaig i reflexió, i la de viatges. Publica habitualment al diari digital Huffington Post.

Va ser professora de secundària. Actualment, col·labora amb diferents universitats com la Universitat Rovira i Virgili o el Centre Superior d'Investigacions Científiques.

Pel que fa a la llengua, es dedica a l'anàlisi de discurs. Dedicació que l'ha portada a estudiar els diccionaris (va col·laborar en les revisions del Diccionari de la Llengua Catalana de l'IEC i del Diccionario de la Lengua Española de la RAE), les notícies de premsa (especialment les de violències i maltractaments), les denominacions dels oficis, el discurs acadèmic, l'administratiu i l'esportiu.

Ha elaborat moltes recomanacions per evitar els usos sexistes i androcèntrics de la llengua. Imparteix conferències, ponències, xerrades, cursos, realitza assessoraments.

Pel que fa a la literatura, es dedica a la crítica literària i a analitzar-ne diferents aspectes, principalment de les escriptures femenines. Treballa també en l'àmbit de la coeducació. Ha escrit diversos llibres i materials sobre aquest àmbit i s'ha implicat en diferents grups i seminaris de coeducació.

El 2008 va rebre la Creu de Sant Jordi. Posteriorment va ser guardonada amb la Distinció M. Antònia Ferrer i Bosch, atorgada per l'Observatori de la Igualtat de la URV (2016) i el Premi Bones Pràctiques de Comunicació no sexista 2016 per la qualitat en la investigació i la formació en llenguatge i comunicació amb perspectiva de gènere que atorga l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya. El 2018 va rebre el XIV Premi Insomnia contra la violència de gènere atorgat per la Fundació Insomnia.

SOBIRANIA TECNOLÒGICA**Margaret Hamilton**

Paoli (Estats Units), 1936

Matemàtica i científica computacional nord-americana. És la creadora del concepte enginyeria del programari. Va ser la primera programadora de la NASA i va dirigir la Divisió d'Enginyeria de Programari del Laboratori d'Instrumentació del MIT, on va desenvolupar programari de navegació "on-board" per al Programa Espacial Apol·lo. El 1986 es va convertir en la fundadora i CEO de Hamilton Technologies, Inc. a Cambridge, Massachusetts. La companyia es va desenvolupar al voltant del Llenguatge Universal de Sistemes basada en el seu paradigma de "Desenvolupament Abans del Fet" (DBTF, de l'anglès Development Before the Fact) per a sistemes de disseny de programari.

Jocelyn Bell Burnell

(Belfast, Irlanda, 15 de juliol del 1943)

És una astrofísica nord-irlandesa descobridora del primer senyal de ràdio d'un púlsar, un estel de neutrons que emet radiacions periòdiques. Aquests sistemes posseeixen un intens camp magnètic que indueix l'emissió d'aquests impulsos de radiació electromagnètica a intervals regulars relacionats amb el període de rotació de l'objecte espacial. Pel descobriment van rebre el Nobel els seus dos professors homes.

SOBIRANIA ENERGÈTICA I JUSTÍCIA CLIMÀTICA**Yayo Herrero**

(Madrid, 1965)

És una antropòloga, enginyera, professora i activista ecofeminista espanyola. És una de les investigadores més influents en l'àmbit ecofeminista i ecosocialista de la UE. És llicenciada en Antropologia Social i Cultural, Enginyera Tècnica Agrícola, diplomada en Educació social i DEA en Ciències de l'Educació. Ha estat coordinadora estatal d'Ecologistes en Acció i ha participat en nombroses iniciatives socials sobre promoció dels Drets Humans i ecologia social. Actualment és professora de la Universitat Nacional d'Educació a Distància i directora general de la Fundación Hogar del Empleado (FUHEM), entitat que promou la justícia social, la profundització de la democràcia i la sostenibilitat ambiental mitjançant l'educació i el treball en temes ecosocials. Col·labora habitualment amb diversos mitjans de comunicació com eldiario.es.

La recerca de Yayo Herrero se centra en la crisi ecològica actual derivada del model de desenvolupament i producció capitalista. En aquest sentit, sosté que el propi capitalisme no pot existir sense que existeixi creixement econòmic, però que en un món físic que té límits, un creixement indefinit és impossible. A més, sosté que en aquest model econòmic prevalen els treballs superflus, mentre que els treballs que fan possible el manteniment de la vida humana, com la producció agrícola o el treball reproductiu, estan completament precaritzats o directament exclosos de tota remuneració. Herrero proposa una transició cap a un model econòmic diferent, que tingui en compte la inclusió social de totes les persones i sigui compatible amb la capacitat de regeneració de la naturalesa.

Makoma Lekalakala
(1964)

Makoma Lekalakala es va incorporar a Natural Justice com a membre del Consell al juny de 2019. Makoma és el director de Earthlife Africa, una organització de justícia ambiental i antinuclear de la societat civil. Ha estat durant molt de temps activa en moviments socials que aborden qüestions de gènere i drets de les dones, qüestions de justícia social, econòmica i ambiental. En els últims anys, Makoma s'ha centrat en la lluita contra la corrupció ambiental.

El seu compromís amb la justícia climàtica a Sud-àfrica ha portat a la societat civil a guanyar el primer cas legal de canvi climàtic sud-africà contra el govern i la reversió de l'acord nuclear per part de Sud-àfrica i el govern rus. Pels seus esforços, va rebre el Premi Ambiental Goldman per Àfrica 2018 i el premi SAB Mediambiental de l'any 2018. Makoma té les seves arrels com a lluitadora d'alliberament i és una forta defensora d'una societat justa, ètica i equitativa.

SOBIRANIA ALIMENTÀRIA

Francisca «Pancha» Rodríguez

Líder de la Coordinadora Llatinoamericana d'Organitzacions Rurals (CLOC-Via Camperola) i de l'Associació Nacional de Dones Rurals i Indígenes (ANAMURI) de Xile.

Nascuda en un poble rural que ara ja és part de la ciutat: aquest creixement ha provocat l'arrabassament dels camps que abans alimentaven les persones dels pobles. Això fa que hagi de migrar permanentment..

Ha rebut poca educació formal però, en canvi, ha adquirit una gran formació social política, ideològica i cultural pel fet d'haver participat en diferents associacions, organitzacions i moviments socials. Al llarg de la seva vida, ha treballat en molts oficis. Va ser encarregada nacional femenina a la Joventut Comunista al seu Comitè Central. Va treballar molt al Front de Dones de la Unitat Popular per al govern popular i, juntament amb les seves companyes, van constituir la primera Secretaria de la Dona al govern de Allende. Durant la dictadura de Pinochet, va seguir treballant des de la clandestinitat en temes de drets humans, grups de suport de les persones preses i exiliades i famílies d'aquestes.

És un gran referent en l'àmbit de la sobirania alimentària i en la defensa de tots els drets que hi van relacionats com el dret a produir, a la seguretat alimentària, a la reforma agrària, a la terra, a l'aigua i a poder seguir essent camperola. Pancha Rodríguez defensa que la sobirania alimentària no és un discurs, és una pràctica quotidiana i una lluita permanent, és una decisió de canviar el món.

SOBIRANIA PEDAGÒGICA

Marina Garcés
(Barcelona, 1973)

Filòsofa, assagista, professora universitària.

Percep la filosofia com una pràctica que transcendeix el món acadèmic i es relaciona directament amb els moviments socials i culturals, els quals denomina com a territori d'experimentació, contestació i compromís. Com a exemple d'aquesta afirmació, sempre ha estat molt vinculada als moviments socials.

Considera que les noves formes de politització tenen la característica de l'anonimat. No es tracta de l'anonimat de la massa, de l'homogeneïtzació, de la uniformitat, sinó de la vida que es pot dir alhora en primera persona del singular i del plural. Alguna cosa que no es fa des d'unes sigles concretes, uns representants, sinó des d'una presència compartida. Es tracta de voler reapropiar-se de la vida i, a la vegada, d'obrir espais per a una politització radical de la vida. A *Filosofia inacabada* (2015) parla de la "fi dels grans homes". Qüestiona el fet que tots els filòsofs han estat homes, blancs, occidentals i acomodats i assenyala que en l'actualitat es produeix un gir cap a la feminització, la precarització i la col·lectivització del pensament filosòfic.

Entén l'educació com el camí que ens permet viure en comú i pensar col·lectivament i, per tant és un procés que dura tota la vida i no s'acaba amb unes competències. En aquest sentit, també és com concep la llibertat. Aquesta no pot ser un ítem individualista sinó que integra una col·lectivitat. La llibertat individual no acaba on comença la de les altres persones sinó que es construeix en comú i per a tothom. Si no, no és llibertat, és egoisme.

Cal destacar també la seva participació a Espai en Blanc, que es tracta d'un col·lectiu persones que aposta i treballa pel pensament crític, col·lectiu i experimental "obrint esclatxes entre l'activisme i l'acadèmia, el discurs i l'acció, les idees i l'experimentació. Per això és una aposta alhora filosòfica i política."

Gabriela Mistral (1889-1957)

Lucila Godoy Alcayaga, coneguda com a Gabriela Mistral (el seu pseudònim), va néixer el 7 d'abril de 1889 a la ciutat de Vicuña, Xile. El seu pare era mestre rural i la va abandonar quan tot just tenia tres anys. Quan Lucila tenia nou anys, a causa d'una equivocació, va ser castigada per la directora i pro-

fessors, va ser vexada acusant-la de lladre i apedregada pels seus companys. Als dotze anys va ser objecte d'un judici negatiu, enfront de les seves condicions intel·lectuals, això es va deure als resultats d'un test, així com al fet que els analistes van declarar la seva incapacitat per a cursar qualsevol tipus d'estudis.

Als quinze anys, en contra de tot allò que se li havia dit fins aleshores, va començar a estudiar per a ser mestra i va obtenir el seu títol quatre anys després.

Va recórrer gairebé tot el continent perquè els infants, camperols, obrers, homes i dones indígenes poguessin rebre l'educació que no havien tingut fins aleshores. Va anar fins a comunitats marginals, va crear l'escola nocturna per a treballadors i va organitzar les biblioteques ambulants. Així, amb la seva pràctica docent, va esdevenir un exemple de la defensa del dret universal a l'educació.

SOBIRANIA AFECTIVOSEXUAL

Gretel Amman (Margarita Amman Martínez)
(Donostia 1947- Barcelona 2000)

Filòsofa, feminista radical, lesbiana separatista, militant i activista. Filla de mare basca i de pare austríac, de ben petita s'inicià i s'aplicà en diferents disciplines artístiques, l'escriptura, la pintura i el dibuix, la música...

En l'adolescència cantava i composava les seves cançons, ben aviat s'inicià en la fotografia, n'hi ha moltes del moviment feminista que ella mateixa revelava i regalava. Cursà filosofia a la UB (1966-70), a la Universitat hi va viure un període inquiet: lluites, vagues, manifestacions, moviments clandestins, formà part de l'AUS... Estudià Francès a la Sorbona (1971-72) allí connectà amb d'altres realitats reivindicatives.

Milità en diferents partits com FOC, MCC de Catalunya. A l'any 1973 la seva militància la portà a tre-

ballar a l'escola Tramuntana (Carmel), s'implicà en totes les reivindicacions veïnals del barri i de l'escola. Participava en totes les lluites a favor de la Pau, dels drets de dones i la humanitat. Fou activista del moviment Feminista i encapçalà el moviment lesbiana.

A l'any 1982 va conèixer la Lola Majoral, amb qui establí una unió d'amor i convivència, juntes crearen el Centre d'Estudis de la Dona "El Centro", espai d'estudis, recerca i trobada de dones.

En aquest assentament hi trobem la seva etapa més fructífera, creant i participant en diferents iniciatives de dones: el Grup Gram teatre de dones, la Red de Amazonas, La nostra illa, Grup de Lesbianes Feministes, Laberint, etc...

A més, va organitzar molts actes reivindicatius: Primera Escola d'estiu de Dones 1986, Primera Setmana de Lesbianes a Barcelona, 1987, Setmana Europea de la ILLIS, Fires Internacionals del llibre Feminista, etc. Participà en totes les reivindicacions dels espais per a dones, des de la Casa de la Dona fins al CCDFB. Morí a Barcelona el 2 de maig de 2000, deixant un gran buit en el feminisme.

SOBIRANIA CULTURAL

Ana Mendieta

(L'Havana, 1948-Nova York, 1985)

Fou una artista, dona, llatina i immigrant que, durant la dècada dels 70 i principis dels 80, va incitar a reflexionar sobre els rols de gènere, el feminisme, la violència, la vida, la mort o la pertinença des d'una perspectiva espiritual i amb un intens simbolisme en què convertia el seu propi cos en territori de lluita política.

El treball d'Ana Mendieta es va veure marcat per l'exili, ja que amb tan sols 12 anys va ser enviada de Cuba als Estats Units com a part d'un èxode polític de 14.000 nens conegut com a 'Operació Peter Pan'.

L'arrabassament de la seva terra cubana natal i la situació de dona, llatina i immigrant en una societat patriarcal anglosaxona seran determinants en tota la seva carrera i en la seva producció artística plantejant-se preguntes sobre la cultura, la identitat i la procedència, ja que Ana mai va arribar a sentir-se "d'algun lloc".

Als inicis de la seva trajectòria, Ana Mendieta es va centrar en la crítica a la societat patriarcal anglosaxona en la qual vivia i amb a la vegada no s'identificava, ja que afirmava sentir-se com un objecte sexual, aquest mite eròtic de la dona llatina. En aquest context, la violència de gènere, el maltractament o les violacions són objecte d'anàlisi en accions carregades de violència i (molta) sang, convertint el seu propi cos en un símbol de les víctimes.

A partir de 1972 l'artista realitzarà obres que s'engloben en l'anomenat "Earth-Body-Art", sent probablement la primera persona a fusionar el Body Art i el Land Art que estaven en plena expansió durant aquesta dècada.

Després de dinou anys d'exili, Ana Mendieta tornà a Cuba. Allà fou on, a través del seu art va buscar el seu sentit de pertinença. Arran del retorn al seu país natal va poder, per fi, amb la seva frustració i sentiment de desarrelament que havia patit durant tots aquells anys.

El 1985, mateix any en què contrau matrimoni amb el també cèlebre escultor Carl Andre, Ana mor després de "caure" de la finestra del seu apartament (un pis 34) a Nova York amb la cara esgarrapada i amb testimonis que afirmaven haver escoltat una forta discussió entre els artistes. Després d'una gran polèmica i un llarg procés judicial, l'escultor va ser declarat innocent en el cas per manca de proves.

PROPOSTA DIDÀCTICA DE PRIMÀRIA

TREBALLEM LES SOBIRANIES DES DE LA SOBIRANIA: CONSTITUÏM UNA ASSEMBLEA D'AULA I UN CONSELL D'INFANTS D'ESCOLA

Preàmbul:

Al llarg d'aquesta eina, hem parlat de les sobiranies com a camí per aconseguir la pau. Per aquest motiu, pensem que és cabdal tractar-les des de la pròpia sobirania individual i col·lectiva per tal que aquesta proposta no es converteixi en un reguitzell d'activitats temàtiques i prou. És per això que pensem que el sol fet de constituir una assemblea i vetllar pel seu bon funcionament està essent mitjà i fi per a treballar-les. En conseqüència, veureu que una part important d'aquesta proposta es basarà en aspectes que garanteixin una dinàmica que realment sigui assembleària.

“L'assemblea de classe proporciona als nens i nenes un espai de discussió per plantejar els problemes que els afecten, és el lloc on poden expressar la seva opinió, prendre decisions, parlar dels projectes de treball que es vulguin plantejar, arribar a acords, establir les normes que creguin necessàries i per dir-ho d'una manera ràpida, practicar actituds democràtiques i implicar-se en la vida escolar. Els motors indiscutibles de l'assemblea són la participació i el diàleg i aquests són, precisament, els elements definitoris, els pals de pallar al voltant del qual s'aglutinen l'educació democràtica, el civisme, la convivència i l'autogestió del treball.” (Extret de la Memòria de la Llicència d'Estudis: L'EDUCACIÓ DEMOCRÀTICA, EL CIVISME, LA CONSTRUCCIÓ DE LA CONVIVÈNCIA I L'AUTOGESTIÓ DEL TREBALL A L'ETAPA PRIMÀRIA L'ASSEMBLEA D'AULA de M. Àngels Codinas)

OBJECTIUS I COMPETÈNCIES

Objectius:

- Constituir una assemblea d'aula.
- Generar dinàmiques de diàleg i presa de decisions democràtiques i horitzontals basades en el respecte i la tolerància.
- Crear un clima de respectuós en el qual tots els infants se sentin a gust a l'hora de participar, opinar i prendre decisions per canviar la realitat del seu entorn (aula, centre escolar).
- Generar un espai en el qual els infants s'impliquin, facin propostes i treballin per a dur-les a terme.
- Generar un espai de reflexió i aprenentatge col·lectiu i individual en el qual l'alumnat desenvolupi el seu sentit crític i les seves habilitats socials.

Competències:

Àmbit	Dimensió	Competència/es
Lingüístic	Dimensió comunicació oral	1, 2, i 3
	Dimensió expressió escrita	8, 9 i 10
Coneixement del medi	Dimensió món actual	1, 2 i 5
	Dimensió ciutadania	12 i 13
Educació en valors	Dimensió personal	1 i 3
	Dimensió interpersonal	4, 5 i 6
	Dimensió social	7 i 8

CONSTITUCIÓ DE L'ASSEMBLEA (1h o 1h i mitja)

Per tal de poder sentir totes les veus de l'alumnat del grup classe i tenir un espai de debat, reflexió i de presa de decisions en el qual tots els nens i nenes del grup classe puguin explicar les seves inquietuds, es constituirà una assemblea d'aula.

En aquesta primera sessió es parlarà del funcionament assembleari. Què és una assemblea? Per a què serveix? Quins aspectes creuen que s'han de tenir en compte perquè aquesta tingui un bon funcionament? (ex. torns de paraula)

Definició 1 (Diec2): Aplec de persones congregades per deliberar, legislar, prendre acords.

Definició 2 (M. Àngels Codinas): és un acte social de decisió col·lectiva de les persones implicades.

COM HO FAREM?

Primera part:

A l'inici de la sessió projectarem els quadres i imatges següents:

1. El Jurament del Joc de la Pilota de Jacques-Louis David

2. (a) Rose Zehner, grève aux usines (Rose Zehner, vaga a les fàbriques) de Willy Roni (1938) o (b) Primeres Jornades Catalanes de la Dona (maig de 1976)a.

3. Jornades Catalanes de la Dona (Barcelona, maig del 1976)

4. La tomba d'Antígona: Projecte Lisístrata

5. Banc de peixos

Segona part:

A partir d'aquesta projecció, demanarem als infants que, havent-los observat, exposin:

- **Aspectes que els hi han cridat l'atenció:** (com per exemple que en el primer quadre no apareix cap dona).
- **Aspectes que aquestes imatges tenen en comú** (com per exemple que sempre hi ha gent reunida i que està parlant. Hi ha mans aixecades...).
- **Altres coses que vulguin comentar-hi al respecte** (en què els ha fet pensar, com s'han sentit, aspectes relacionats amb el format gràfic, etc).

Tercera part:

La iniciarem fent-los **preguntes amb relació al funcionament d'aquesta conversa** com:

- Ha parlat tothom?
- Us heu fixat en si hi ha algú que hagi parlat més estona o més vegades que la resta?
- Penseu que hem escoltat amb atenció aquelles coses que han dit els companys i les companyes?
- Com ho hem fet perquè això passés?
- Quin sistema hem fet servir per a fer-ho?
- Tothom ha pogut expressar-se?

A partir d'aquestes premises, reflexionarem sobre la dinàmica d'aula que hem tingut i quines normes oficials o no oficials hem utilitzat. Aquest serà el punt de partida per crear l'assemblea d'aula. En aquest moment, la nostra intervenció com a docents és molt important. Cal que posem èmfasi a la importància de treballar assembleàriament. Explicar-los què és una assemblea i en quins aspectes es diferencia d'una conversa d'aula. És rellevant explicar-los que és un espai democràtic de decisió on tothom hi compta de la mateixa manera perquè el seu funcionament és horitzontal.

Quarta part:

Després de la conversa prèvia i la posada en marxa de l'assemblea cal que els infants (del grup-classe) elaborin unes **normes per al correcte funcionament de l'assemblea**.

Un dels aspectes que hem de tenir en compte com a docents per poder conduir l'assemblea és la qüestió dels **càrrecs o responsabilitats** que garantiran el bon funcionament d'aquesta. És important que tots ells siguin **rotatius** per tal que tots els infants adquireixin la responsabilitat que comporta el fet de dur a terme un bon treball assembleari. Us proposem que tots ells sempre **es duguin a terme per parelles**. Pensem que és important que, fins i tot les tasques més petites, es facin en equip.

Els **CÀRRECS** que us proposem són els següents:

- **Persones dinamitzadores de l'assemblea (ROTATIU SETMANALMENT):** Són aquelles que donaran els torns de paraula, controlaran el temps de les intervencions (si n'hi ha), etc.
- **Persones encarregades de l'acta: Seran les encarregades de recollir per escrit tot allò que es tracti a l'assemblea (ROTATIU SETMANALMENT):** Aquestes seran les encarregades, també, d'apuntar els acords als quals s'arribin.
- **Representants d'aula per al consell d'infants escolar (ROTATIU MENSUALMENT):** persones encarregades de fer el traspàs de tot allò que s'ha dit a l'assemblea d'aula al Consell d'infants.

A PARTIR DE CM:

- **Persones encarregades d'analitzar la qüestió de gènere -Detectius violetes- (ROTATIU SETMANALMENT):** seran aquelles que recomptaran quantes intervencions les han fet nens i quantes les han fet nenes; el temps de durada de cada intervenció, el moment de l'assemblea en què es duen a terme (al principi o al final), tipus d'intervenció, etc. Si en un inici, aquestes funcions són moltes per a les Detectius Violetes, podeu començar amb el recompte de paraules i anar-les ampliant paulatinament.

Per tal que les persones encarregades d'aquesta tasca siguin més visibles, podem donar-los un element de color lila (bracelet, ulleres, etc).

Cloenda de l'assemblea

(veure apartat CLOENDA D'UNA SESSIÓ D'ASSEMBLEA d'aquesta proposta)

MÉS QÜESTIONS A TENIR EN COMPTE:

- Per tal que l'assemblea funcioni òptimament **és important que tots els infants hi tinguin veu**. No és l'assemblea de 3 o 4. Per això, **si ens trobem que hi ha infants que no parlen, us proposem treballar els temes de l'assemblea en petits grups** perquè se sentin més còmodes d'expressar les seves opinions o explicar de quins temes els agradaria parlar en properes assemblees. Si ho considereu necessari, podeu començar duent a terme l'assemblea d'aula quizenalment i intercalar-hi la sessió de petits grups perquè l'alumnat vagi agafant confiança. Si hi ha petits grups, és important que aquests siguin també un espai de decisió per tal que cada nen i cada nena del grup se senti l'assemblea seva.

- És important que l'assemblea tingui una **franja horària fixa dins l'horari escolar** per dur-se a terme.

- Pel que fa a la **resolució de conflictes** i a la **presa de decisions**:

- **Si hi ha desavinences, en primer lloc cal buscar els punts en comú** de les diferents propostes.

- Un cop fet això, s'aniran tractant els **temes on hi ha més discrepància per separat**.

- Cal prioritzar, sempre, la **presa de decisions a través del consens i evitar les votacions** en les quals sempre hi ha unes persones que guanyen i unes que perden. Si acaba havent-t'hi alguna votació, cal evitar que aquesta sigui a mà alçada.

LA CLOENDA D'UNA SESSIÓ D'ASSEMBLEA:

És important dedicar la darrera part de l'assemblea a fer una bona cloenda i una valoració. Per dur a terme aquest tancament és primordial tenir en compte el següent:

1. En primer lloc, i a mode de síntesi, fer una lectura dels acords presos i que aquests quedin per escrit. Hi pot haver un espai a l'aula dedicat a l'assemblea en el qual es puguin penjar els acords setmanals, l'acte i els aspectes més rellevants que s'hi hagin tractat.

2. Seguidament, fer una valoració de com ha anat. Aquí abordarem diferents àmbits:

- Els càrrecs: Les persones que s'hagin ocupat de fer-los explicar la seva visió com a encarregades d'aquesta tasca. La resta de companyes i companys, evidentment, també pot fer la seva pròpia valoració.

Pel que fa al càrrec de la qüestió de gènere (Detectius Violetes), el tancament de l'assemblea servirà perquè puguin fer un buidatge de tot allò que han observat i que ens servirà per buscar i trobar, de forma col·lectiva, maneres de millorar-ho, si fos necessari.

Aquestes valoracions i les propostes d'actuacions que se'n derivin també haurien de quedar escrites per a tenir-les en compte a les següents assemblees.

ELS TEMES QUE ES TRACTARAN A L'ASSEMBLEA:

N'hi haurà dos tipus diferents:

1. En primer lloc, es parlarà de tots aquells temes que els infants de l'aula proposin. Per a fer-ho, hi podria haver una bústia en la qual cada infant hi pugui posar propostes. Aquestes poden estar relacionades amb aspectes de l'aula, d'allò que volen treballar (ex. els dinosaures) o altres temes com l'esbarjo escolar, etc.
2. Segonament, hi haurà els temes que vindran proposats des de l'escola com les festes i dies assenyalats com el DENIP. L'assemblea serà una sistema magnífic per decidir aspectes com: de quina manera hi volen participar, què poden fer, decoracions, com es volen disfressar per carnestoltes, llibres que els agradaria tenir a les biblioteques d'aula o a la biblioteca de centre, etc.

PEL QUE FA ALS TEMES RELACIONATS AMB AQUESTA EINA (SOBIRANIES):

N'hi ha alguns com la sobirania política, la sobirania pedagògica, la sobirania lingüística o la sobirania afectiva i sexual que, en part o totalment, ja es duen a terme intrínsecament en el funcionament de la pròpia assemblea. La resta els podem tractar coma temes de l'assemblea ja siguin proposats pel tutor o la tutora, des del claustre del centre educatiu i bé com a proposta de l'alumnat.

A continuació, us deixem una sèrie d'idees de com treballar-los que podeu complementar amb el material i recursos que teniu al següent apartat d'aquesta proposta.

- Sobirania alimentària:

Decidim un menú pel menjador escolar que sigui saludable i amb productes de proximitat.

- Sobirania energètica i justícia climàtica:

La biodiversitat del pati, el reciclatge a l'escola i l'hort escolar.

- Sobirania Afectivasexual (aprofundiment en la perspectiva de gènere i el respecte LGTBI) Ed. Infantil, Ed. Primària i Ed. Secundària:

<https://teiximxarxes.cat/recurs/eixamplem-diversitats>

RECURSOS I MATERIALS DE CONSULTA (Ed Primària i Ed. Infantil)

- Sobirania Afectivasexual i coeducació:

https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/01departament/08publicacions/ambits_tematicos/igualtat/presencia_LGTB/educacio.pdf

- Còmic de la vida d'Olympe de Gouges

- Faules: El congrés dels animals, La primera assemblea dels animals.

- Hort escolar:

Com introduir-lo a l'assemblea: Què en farem dels productes que s'hi produiran? Els donarem al menjador de l'escola, ens els endurem a casa, farem un mercat de proximitat (comercialització o intercanvi), si en treuen diners, a quin benefici comú els podem destinar?

http://xtec.gencat.cat/ca/centres/espais_escolars/espais-extersiors/hort-escolar/

<https://hortecosolidari.files.wordpress.com/2014/10/guia-didc3a0ctica-hort-escola1.pdf> (Projecte Hort Ecosolidari)

<https://sites.google.com/site/hortescolarecologic/les-fitxes>

<https://redalimentacion.org/ca/recursos/la-huerta-pedag%C3%B3gica-una-herramienta-de-transformaci%C3%B3n-0>

- Biodiversitat al pati escolar:

<https://escoles.fundesplai.org/blog/educacio-ambiental/com-afavorir-la-biodiversitat-al-pati-de-lescola/>

CONSELL D'INFANTS DEL CENTRE

Aquest serà l'espai de trobada de les persones representants de cada classe. En ell es compartiran les diferents idees, propostes, etc. que s'hagin fet a cada aula juntament amb algun membre del claustre i/o de l'equip directiu.

La freqüència de reunió pot variar, tot i que estaria bé que pogués ser amb certa regularitat (mensualment, per exemple).

EDUCACIÓ INFANTIL

Tot i que potser no és possible dur a terme una assemblea a Educació Infantil tal i com l'hem plantejada, us proposem una sèrie d'adaptacions per poder iniciar les Beceroles d'una assemblea i dur-les a terme les estones de rotllana que tan importants són en aquesta etapa.

La rotllana pot ser el lloc on començar a treballar dinàmiques i hàbits assemblearis com els que us proposem a continuació tot i que de ben segur que algunes d'elles ja les poseu en pràctica cada dia:

- Torns de paraula: vetllar perquè els infants adquireixin una dinàmica de diàleg basada en l'escolta als seus companys i companyes i en el respecte a aquestes intervencions. Algunes idees per a treballar-ho poden ser: utilitzar els noms i/o fotografies dels infants plastificades i col·locar-les en ordre al centre de la rotllana a mesura que van demanant la paraula, de manera que així disminueix la impaciència per parlar i poden destinar tota l'atenció a la persona que parla.

- Escolta activa: observar, atendre i centrar-se en la persona que parla sense obstacles ni distraccions com: sorolls, prejudicis, interrupcions.

Podem fer jocs per treballar-la a partir de la teatralització, el dibuix d'allò que ens han explicat. També podem donar un element distintiu a la persona que parla com una vareta màgica, etc.

Podem fer resums col·lectius d'allò que s'ha parlat.

- Comunicació eficaç:

“La comunicació eficaç entre dues persones es produeix quan el receptor interpreta el missatge en el sentit que pretén l'emissor. Malgrat la importància que li solem atribuir a la comunicació verbal, entre un 65 % i un 80 % del total de la nostra comunicació amb els altres la realitzem a través de canals no verbals”(Pilar Muntan).

Per treballar aquest bloc, per tant, podeu posar èmfasi en aspectes com el to de veu emprat per l'alumnat o la gesticulació. Per dur a terme una bona comunicació eficaç és important la confiança en un mateix. Per això, totes aquelles activitats que feu per a reforçar l'autoestima dels vostres infants contribuirà a millorar-la.

Quan parleu de temes en les quals els infants prenguin decisions col·lectives, us proposem que els acords als quals s'arribi també es registrin.

Com que encara no tenen prou domini de l'escriptura us proposem que els plasmin gràficament a través de dibuixos, fotografies, representacions teatrals, etc. (Aquests suports gràfics es poden acompanyar d'una paraula clau escrita col·lectivament si ho trobeu adient) que es poden penjar en algun lloc visible de la classe perquè els puguin anar a mirar o a consultar quan ho necessitin.

Pel que fa a la participació al Consell d'Infants Escolar us proposem:

- D'entrada poden compartir les decisions preses i els acords amb la resta d'alumnat d'educació d'infantil.

- Si creieu que l'alumnat està preparat per participar-hi, podeu fer que hi participin alguns representants amb algun dels tutors de l'etapa. Si penseu que els infants encara no estan preparats per fer-ho, algun dels tutors pots assistir al consell en nom d'aquestes classes i explicar allò de què s'ha parlat i decidit.

PROPOSTA DIDÀCTICA DE SECUNDÀRIA

El món dels aliments. Unitat didàctica sobre sobirania alimentària – referents trets d'“El sucre un dolç molt amarg”, de Justícia alimentària global.

Aquesta unitat didàctica va dirigida als alumnes d'ESO i també als alumnes de BATXILLERAT.

A partir d'allò que s'amaga darrere d'aquest producte: problemes de salut, mediambientals i socials, així com pèrdua de la sobirania alimentària als països productors, s'emprarà aquest producte per elaborar una unitat didàctica transversal que tregui a la llum la problemàtica de la dependència alimentària i els problemes que ens ocasiona.

Es pretén que l'alumnat prengui consciència de l'existència de la problemàtica esmentada i n'entengui les causes, fent-lo capaç d'adquirir una actitud crítica acompanyada, si s'escau, d'un canvi d'hàbits.

Competències bàsiques:

1- Competència lingüística: adquisició de la capacitat per expressar-se adequadament en forma oral i escrita per fer comprensibles i transmissibles els conceptes, els coneixements, les idees i els sentiments adquirits.

2- Competència matemàtica, en ciència i tecnologia: consolidació dels coneixements referents al tipus de nutrients i els percentatges que s'han d'incloure a una dieta saludable.

Utilització pràctica de càlculs, equivalències, percentatges de les unitats de mesura.

Comprensió del concepte de biodiversitat i de la gestió sostenible dels agrosistemes per a la conservació de l'equilibri planetari.

3- Competència digital: foment de la utilització de les TIC per fer recerca, destriament i organització d'informació.

4- Competència en aprendre a aprendre: adquisició de sentit crític, confecció de solucions meditades, reflexives, elaborades i multidisciplinàries.

5- Competència social i cívica: comprensió dels drets humans bàsics, entre els quals l'alimentació, i de la necessitat de l'existència d'organismes internacionals dedicats a preservar-los. Adquisició de la capacitat per elaborar enfocaments globals.

Metodologia:

Metodologia global, activa i participativa. Es recorre al treball en grup per afavorir l'autonomia, les relacions respectuoses i el treball en equip. Es fomentarà l'autonomia quant a la recerca d'informació, la seva capacitat per resoldre problemes i el seu desenvolupament d'aptituds en aquest sentit.

S'incorporaran els components transversals de gènere, sostenibilitat i sobirania alimentària per promoure una cultura en igualtat i una educació no sexista, per ser respectuosos amb el medi ambient i compromesos amb les generacions futures.

1. Què sabem del sucre.

Es comença preguntant als alumnes sabem què mengem? Fem una dieta equilibrada? Què podem fer per a controlar la nostra dieta? Controlant la nostra dieta podríem intentar contribuir a pal·liar la pobresa al món?

Una vegada treballades les preguntes, apuntant-nos les respostes, es guardaran per al final de la unitat didàctica i per replantejar-nos les respostes.

Es visualitza el capítol “*La agridulce Marge*” dels *Simpsons* i a partir del visionat del vídeo s'introdueix la temàtica del sucre i la nostra alimentació.

Continuem amb una nova bateria de preguntes: què mirem a l'hora de comprar o menjar un producte o un altre? Sabem què és el sucre? Coneixem els productes que en duen? A quin grup d'aliments pertany? Entenem les etiquetes dels aliments?

Partint del coneixement que tenen sobre la temàtica, es donen a conèixer algunes de les respostes correctes, posant èmfasi a corregir els errors detectats.

Es facilitarà a l'alumnat un llista de noms que pot rebre el sucre i que sovint creen confusió.

2. El sucre i la salut.

Prèviament s'ha demanat a l'alumnat omplir una fitxa amb informació sobre diferents productes que consumeixen. El dia de la sessió han de dur l'envàs d'un d'aquests productes.

La mitjana de consum de sucre diari està molt per sobre del que recomana l'OMS –els 25 grams de sucre afegit-, que considera aquest producte culpable del sobrepès i l'obesitat del món.

El sobrepès a l'estat espanyol afecta el 55% de la població i l'obesitat el 17%

Es comença la sessió preguntant si eren conscients de la quantitat de sucre que duen els diferents productes. Quin els ha sorprès més. Si sabem per què el sucre es presenta a tants aliments. Caldrà emprar el llistat donat a la sessió anterior per distingir el sucre dels productes que porten a l'aula.

S'explica la presència del sucre en la nostra dieta, que la quantitat màxima diària recomanada per l'OMS és de 25gr i com hauria de ser una dieta equilibrada.

Es proposa a l'alumnat que per grups observin l'etiquetatge d'alguns dels envasos que han dut per veure la seva quantitat de sucre

L'aula elaborarà un mural amb els diferents envasos que han dut de casa. Es fa damunt de tres cartolines de diferents colors –vermella, taronja i verda- i s'hi col·loquen els envasos en funció de la quantitat de sucre que porten.

3. Les conseqüències de la producció de sucre.

S'inicia la sessió mirant tres vídeos de la campanya "25 grams" <https://www.youtube.com/watch?v=nWLiRHUjnQ>

Veurem: Guatemala –impactes ambientals-, la República Dominicana –explotació laboral-, i Bolívia –impactes socials-. (vídeos de 4 minuts)

Llavors sobre un debat participatiu amb l'alumnat per comentar el que s'ha observat als vídeos. Per facilitar el debat poden fer la bateria de preguntes següents:

- Coneixeu aquestes situacions?
- Quins impactes s'han vist als vídeos?
- Es tracta d'una producció intensiva o extensiva?
- Quins són els responsables d'aquesta situació?
- Què podem fer per canviar aquesta dinàmica?
- Hi ha un model d'agricultura diferent?

En una altra sessió es proposa fer una sortida per visitar dues finques agràries, una industrial i l'altra agroecològica. A partir d'aquestes dues visites, l'alumnat per grups haurà de fer una comparativa i exposar a l'aula els dos models productius amb els seus pros i contres.

Aquesta activitat es pot fer també sense sortida i buscant informació per internet.

Es proposa mirar el vídeo *Dos tomates y dos destinos*:
<https://www.youtube.com/watch?v=nbWqR3yxd8>

4. Qui decideix, lobbies i publicitat

4.1 Com s'alimenta el món.

La globalització ens permet incorporar aliments i gustos exòtics. De tota manera, el fenomen globalitzador desintegra les particularitats culinàries locals. Occident ha exportat arreu del món la seva dieta i els grans lobbies del menjar pressionen per escampar els seus productes pel món.

Per a un treball en grup: busquem els 10 aliments bàsics de les “dietes bàsiques” d'un país en concret. S'intentarà que els països compreguin tots els continents.

Busquem les empreses multinacionals que produeixen aquests productes i preparem una exposició oral amb suport digital (power point,etc.) per parlar de:

- Creieu que la dieta bàsica d'aquest país està molt allunyada de la dieta mediterrània?
- Totes les classes socials del país que investigueu tenen accés fàcil a aquesta dieta?
- En el vostre país hi ha sobrealimentació, desnutrició? Sobrealimentació per excés de quins productes? Desnutrició per manca de quins productes?
- Analitza la situació.

4.2 Les marques que ens envolten.

Es proposa a l'alumnat fer un treball d'investigació al supermercat en petits grups. Trien un passadís de productes d'una gran superfície i van anotant les marques de 20 productes i les empreses que produeixen l'aliment. Si no es massa visible l'empresa que el produeix, es pot fer una recerca a internet. Llavors cada grup porta en total 10 productes alimentaris de casa i es fa el mateix exercici amb la marca i l'empresa que el produeix.

Es proposa un debat a l'aula després de tota la investigació, amb preguntes com:

- Quina empresa s'ha repetit més?
- Què sabem d'aquesta empresa?
- Hi ha empreses que destaquen sobre les altres?
- Crea dependència als compradors que no hi hagi la marca del producte?
- Què amaguen aquestes marques?

En aquesta activitat pot ser de gran ajuda per al professorat la informació de la campanya “*rere la marca*” d'Intermon Oxfam

<http://www.oxfamintermon.org/ca/campanas/proyectos/rere-la-marca>

Es pot ampliar l'activitat completant el debat amb alguna notícia referent a l'incompliment de drets humans o impactes ambientals d'aquestes empreses.

5. La publicitat.

En aquesta activitat es proposa mirar i analitzar tres anuncis publicitaris de la indústria agroalimentària i es proposa fer un debat a l'aula, per dinamitzar-lo es proposen les següents preguntes:

- A quin públic van dirigits aquests anuncis
- S'hi parla del producte? Quins altres recursos utilitzen?
- Són saludables aquests productes?

Coca-cola: <https://www.youtube.com/watch?v=50rOxis5Dnw>

McDonald's : <https://www.youtube.com/watch?v=VL4acJaj81o>

Actimel Danone: <https://www.youtube.com/watch?v=y9wFdSBNvA>

Els diferents anuncis apel·len als sentiments, utilitzen personatges famosos per atreure l'atenció del públic, empren missatges com en el Danone, d'un bacteri que beneficia... aquest bacteri està en molts altres aliments....

Es demana al alumnes que proposin el disseny d'un anunci publicitari d'un producte saludable i ambientalment i socialment responsable. Cal tenir en compte aspectes com la transparència, donar informació veraç i d'interès a la persona consumidora.

Dossier del projecte didàctic: UD_El Sucre, un dolç molt amarg_def
Aquesta proposta didàctica també es pot adaptar per a primària

PROPOSTES DIDÀCTIQUES DE JUSTÍCIA ALIMENTÀRIA

Aquestes propostes didàctiques i moltes més, per al professorat de tots els nivells educatius (primària, secundària i formació professional), es poden trobar a la web de la Xarxa educativa per la sobirania alimentària <https://redalimentacion.org/>

ACTIVITAT PER PRIMÀRIA/SECUNDÀRIA: QUI ENS ALIMENTA? 'MASTER CHOFF SALUDABLE'

La nostra recepta, revolucionària, aquí present, consistirà a guiar i recolzar els alumnes en el llarg procés d'aprenentatge; per a aquest objectiu proposem treballar la sobirania alimentària mitjançant l'aprenentatge basat en projectes.

Master Choff Saludable consisteix a replicar part del contingut del famós programa de TV, traient-li el biaix de competitivitat i espectacle, ja que tractarem de donar-li realisme, pensant en la cuina de veritat, la del dia a dia, la que històricament han organitzat les dones; analitzant productes i la història que hi ha darrere d'ells, buscant aquells que hagin estat produïts de forma sostenible i respectant els principis de la sobirania alimentària, els que se sustenten en coneixements populars i que milloren les relacions humanes, els drets humans i els de la pagesia. El projecte es divideix en 3 activitats:

1a Activitat:

Pot estar relacionada amb la visita d'un/a productor/a local de la zona, que els parli de la seva feina i els presenti les matèries primeres de temporada que tenen disponibles. Plantejar la següent qüestió al grup classe: "Com podríeu conscienciar les vostres famílies i amigats sobre els bons hàbits alimentaris i la importància de menjar bé?" L'alumnat ha de discutir-la en petits grups per a després posar en comú totes les seves propostes.

En acabar, se'ls explica en què consistiran les següents activitats.

2a Activitat:

Per grups, hauran de dur a terme un menú degustació que compleixi amb els criteris de la sobirania alimentària (aquells que es vulguin treballar, com la sostenibilitat, el coneixement popular, la perspectiva de gènere, la justícia social...).

Cada aula es dividirà en 3-4 grups i entre tots/es hauran de realitzar un menú amb entrant, primer, segon i postres, que es decidirà de forma participativa. Amb les receptes escollides hauran de realitzar la darrera activitat.

3a Activitat:

Cada aula i per grups, hauran d'enregistrar un spot publicitari amb les receptes dels seus menús i presentar-lo davant un jurat que valorarà les seves propostes en funció dels criteris abans escollits. Acabaran reconeixent la tasca duta a terme per tots els grups i atorgaran el Gran Premi Sobirania Alimentària a l'aula que hagi realitzat el millor menú.

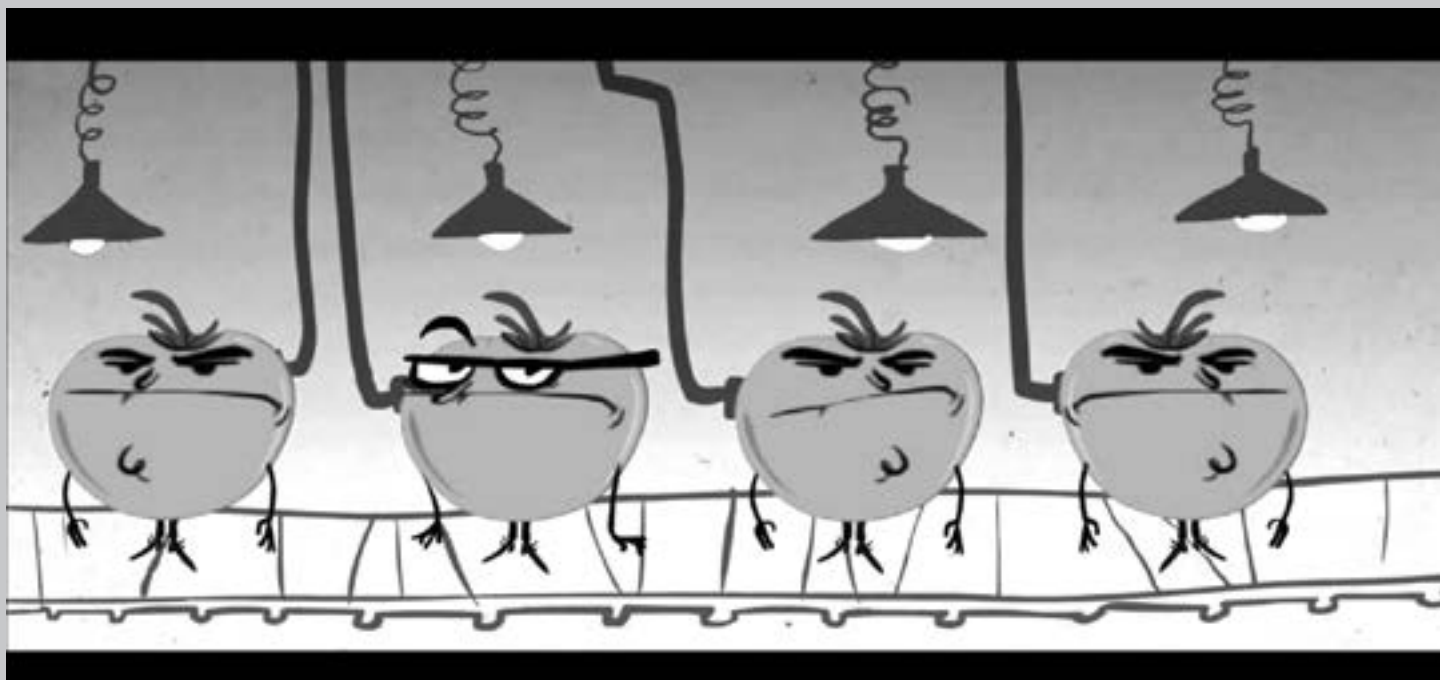
El jurat pot estar compost per alumnat de la comissió verda, una cuinera del menjador, algun/a familiar, responsable del menjador escolar, o alguna persona externa amb coneixements de cuina, pagesia, nutricionista...

Dossier del projecte didàctic: UD_Master Choff_Primària.pdf

Aquesta proposta didàctica també es pot adaptar per a secundària: UD_Master Choff_Secundària.pdf

ACTIVITAT FP: DOS TOMÀQUETS DOS DESTINS. AMB QUIN ET QUEDES?

Projecció del curtmetratge «*Dos tomates, dos destinos*». Durant la projecció es descobriran els impactes positius i negatius generats pel model de producció agroindustrial i agroecològic. L'alumnat, per parelles o petits grups, anirà esbrinant els impactes socials, ambientals, econòmics i sobre la nostra salut que suposen cadascun dels models. Seguidament escriuran aquests impactes en notes adhesives que posteriorment enganxaran a la pissarra.

Joaquín Reyes y Carlos Areces

DOS TOMATES Y DOS DESTINOS

una producción de
**VETERINARIOS
SIN FRONTERAS**
Castilla la Mancha

DVD

